

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ EKOLOJİSİ KAPSAMINDA YEŞİL KORİDORLAR :
HALIÇ BÖLGESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mustafa KUPİK

Şehir Bölge Planlama Anabilim Dalı
Kentsel Tasarım Programı

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hürriyet ÖĞDÜL

AĞUSTOS 2010

Mustafa KUPİK tarafından hazırlanan PEYZAJ EKOLOJİSİ KAPSAMINDA
YEŞİL KORİDORLAR : HALIÇ BÖLGESİ adlı bu tezin
.....tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

.....
Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Anabilim Dalında
..... tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım
kurallarına uygundur.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ	IV
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	1
1.2. Araştırma Yöntemi	3
2. PEYZAJ, PEYZAJ EKOLOJİSİ VE PLANLAMASI	4
2.1. Peyzaj	4
2.2. Peyzaj Planlaması	5
2.3. Peyzaj Ekolojisi	5
2.3.1. Kentleşme ve Peyzaj Ekolojisi	6
2.3.2. Peyzaj Ekolojisinde Kenar Etkisi	9
3. PEYZAJ ELEMANLARI	11
3.1. Bölge	14
3.2. Koridor	16
3.3. Matriks	18
4. YEŞİL KORİDOR	20
4.1. Yeşil Koridorun Tanımı	20
4.2. Yeşil Koridor Çeşitleri Ve Kullanım Alanları	21
4.3. Yeşil Koridor Fonksiyonları	26
4.3.1. Ekolojik fonksiyonları	26
4.3.2. Sosyal fonksiyonları	27
5. YEŞİL KORİDORLAR KAPSAMI İÇİNDE HALIÇ BÖLGESİ	30
5.1. Haliç Bölgesi Konumu, Tanımı Ve Tarihi	30
5.2. Haliç Doğal Yapısı	35
5.2.1. Jeolojik Yapı	35
5.2.2. Topografik Yapı	40

5.2.3. İklim	43
5.2.4. Hidrolojik Yapı	44
5.2.5. Mevcut Yeşil Alanlar	47
5.3. Haliç Bölgesi Sosyo- Kültürel Özellikleri	49
5.4. Coğrafi Çalışmalar Ve Öneriler	55
5.4.1. Sedimentasyon	55
5.4.2. Erozyon Ve Çöküntü Alanları	56
5.5. Mevcut Fiziki Durum Çalışmaları Ve Öneriler	57
5.5.1. Yollar	57
5.5.2. Donatılar	60
5.5.3. Tabelalar	61
5.5.4. Aydınlatma	62
5.5.5. Yönlendirme	62
5.5.6. Yapı cepheleri	63
5.5.7. Kayıp Eserler	64
5.6. Reklam-Tanıtım Ve Organizasyon	65
5.7. Hukuki Süreç Ve Öneriler	65
5.7.1. Hukuki Çerçeve	65
5.7.2. Haliç Bölgesi Üzerindeki Otoriteler	66
5.8. Sosyal Yapı Ve Öneriler	66
5.9. Haliç Bölgesinde Peyzaj Ekolojisi Bağlamında Yeşil Koridorlar	68

6. HALİÇ BÖLGESİNİ YEŞİL KORİDOR BAĞLAMINDA 74 DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

KAYNAKLAR

80

GREEN WAYS IN EXTENT OF LANDSCAPE ECOLOGY :

HALIÇ REGION

(M.Sc. Thesis)

Mustafa KUPIK

**MIMAR SINAN FINE ARTS UNIVERSITY
INSTITUTE OF SCIENCE AND TECHNOLOGY**

August 2010

ABSTRACT

In this thesis, it was attempted to lay down in scope of landscape and landscape elements “patch, corridor, matrix” plays an important role by the green ways to increase the ecological diversity in the rearrangement of green fields that are left idle within cities and that are physically devastated with a fragmented history due to various practices as well as in the formation of regional integrity. In this context Golden Horn was evaluated.

The basic question was that what kind of studies could be undertaken in respect of landscape so that the region can reintegrate and recover its lost beauty. It was necessary first to know the region very well. The physical, legal and demographic state of the region and the current problems had to be known accurately.

Accordingly, firstly historical, cultural and natural beauties of Golden Horn were examined. Green field status of current settlements, social structure and current projects in the region were laid down.

As a result, it was planned to integrate Golden Horn shores with landscape elements as well as to make it merge with other historical and cultural regions located in the same hinterland and thus to transform the region into a centre of attraction again.

Science Code : 987111237

Keywords: Landscape, patch, corridor, matrix, Golden Horn, green field, green way, ecology.

Page Number: 84

Supervisor : Ass. Prof. Dr. Hürriyet ÖĞDÜL

PEYZAJ EKOLOJİSİ KAPSAMINDA YEŞİL KORİDORLAR :

HALIÇ BÖLGESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Mustafa KUPIK

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AĞUSTOS 2010

ÖZET

Bu tezde, peyzaj ve peyzaj elemanları olan “bölge, koridor, matriks elemanları” kapsamında kent içerisindeki atıl kalmış, büyük fiziksel tahribatlara uğramış, birbirinden bağımsız çeşitli uygulamalar sonunda parçalı bir yapıya bürünmüş tarihi geçmişli olan yeşil alanların, yeşil koridorlarla yeniden ekolojik çeşitliliğin artırılması, düzenlenmesi ve bölgesel bütünlüğünün oluşturulmasında ne kadar etkili olduğu ortaya konulmaya çalışılmış ve bu kapsamda Haliç örneği değerlendirilmiştir.

Temel sorun olan bölgenin yeniden bütünleştirilmesi ve eski güzelliğine kavuşturulması için peyzaj kapsamında hangi çalışmaların yapılabileceği ortaya konmuştur. Bu çerçevede bölgenin öncelikle bölgenin tanımı yapılmış, fiziksel, hukuksal ve demografik durumu ve mevcut problemleri araştırılmıştır.

Öncelikle Haliç’in tarihi , kültürel ve doğal özellikleri araştırılmıştır. Bölgedeki mevcut yerleşimlerin yeşil alan durumu, sosyal yapısı ve bölgede barındırdıkları mevcut projeler ortaya konmuştur.

Sonucunda Haliç kıyısının kendi içerisinde peyzaj elemanları ile entegre edilmesinin yanında hinterlandında bulunan diğer tarihi ve kültürel alanlar ile de kaynaşması ve böylelikle bölgenin yeniden cazibe merkezi haline dönüşmesi savunulmuştur.

Bilim Kodu : 987111237

Anahtar kelimeler: Peyzaj, bölge, koridor, matriks, Haliç, yeşil alan, yeşil koridor, ekoloji.

Sayfa Adedi : 84

Tez Yöneticisi : Yrd. Doç. Dr. Hürriyet ÖGDÜL

ÖNSÖZ

Tezimin başından sonuna kadar bana destek veren tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Hürriyet ÖGDÜL'e en derin şükranlarımı ifade etmek isterim.

Bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşıp tezimle ilgili verilerin sağlanmasında bana yardımcı olan hocam Sayın Prof. Dr. Aykut KARAMAN, Prof.Dr. Güzin KONUK, Yrd. Doç. Dr. Aslı Öğüt ERBİL,'e teşekkür ederim.

Tezin oluşması için önemli verilerini benimle paylaşan Park Ve Bahçeler Müdürlüğü'nden Haliç Bölge Şefi Sayın Nezir FIRTINA'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Bütün yüksek lisans eğitimim boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen değerli hocalarıma ve dostlarıma çok teşekkür ederim.

AĞUSTOS 2010

Mustafa KUPIK

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Peyzaj kelime kökeni olarak Fransızca bir kelimedir. Türkçedeki sözlük karşılığı manzaradır. Peyzaj planlama görünen bu manzaranın insana bazen görsellik, bazen fonksiyonel, bazen de hem görsel hem fonksiyonel olarak izlenince zevk veren ve yaşanabilir bir mekan olarak sunulmasını sağlar. Peyzaj planlaması kırsal ve kentsel olarak iki grupta incelenir.

İlki olan Kırsal peyzaj planlaması yapılırken doğanın ekolojik fonksiyonlarının korunması ön plandadır. İnsan yapısı materyallere mümkün olduğunca az başvurulur. Ekolojik yaşamın sürdürülebilirliği hayati önem taşımaktadır.

İkinci olan kentsel peyzaj planlamasında zaten doğası bozulmuş alanlarda çalışıldığından ekolojik bir kaygı azdır. Yalnız alanın mümkün olduğu kadar doğal yaşam alanlarına benzetilmesi kaygısı olmalıdır. Kentsel peyzaj planlaması yapılırken göz önünde bulundurulması gereken temel unsurlar vardır. Bunlardan birincisi alanın geçmiş kullanımıdır. Yani tarihsel süreçte ne gibi fonksiyonların icra edildiği bilinmelidir. İkinci olarak alanın fiziksel durumu iyi analiz edilmelidir. Buna göre planlama alanının topografik ve jeolojik verilerinin elde bulunması şarttır. Üçüncü olarak alanın iklimsel verilerinin detaylı bir çalışmasının yapılmış olması gerekir. Dördüncü olarak alanda kullanılacak materyallerin alanın tüm belirtilen ilk üç şarta uygun ve bir konsept dahilinde seçilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Tüm bu süreçler uygulanmazdan önce peyzaj alanının mülk durumu ve hukuki süreçlerinin de önceden bilinmesi gerekir.

Bu tezde kentsel gelişim sonucunda parçalanmış habitatlar arasında bağlantı kurmak ve doğal özelliklerini tamamen yitirmiş alanlara ekolojik değerlerin akışını sağlayarak peyzaj bütünlüğünü sağlamak amaçlanmıştır.

Bir tarafta kırsal peyzajın bir parçası olan kuzey ormanları diğer tarafta ise kent merkezinde kalmış kırsaldan kopmuş kentsel peyzajın parçası olan haliç bölgesi durmaktadır.

İki alan arasında bulunan kısım bizim için büyük önem arz etmektedir. Bu kısım yeşil koridor olarak kullanılmaya müsaittir.

Yeşil koridorlar, ekolojik, rekreasyonel ve kültürel / tarihi kullanımlar için planlanarak bu amaçlar doğrultusunda korunan ve yönetilen şebekelenmiş çizgisel açık alanlardır (Fabos -2004).

Peyzaj planlaması sonucunda oluşturulacak yeşil koridorlarla kırsal yaşam ile kentsel yaşam arasında bir göbek bağı kurulmuş olacaktır. Bu göbek bağından gelecek ekolojik değerler kentsel alana hapsolmuş haliç bölgesindeki yaşamsal faaliyetleri ve çeşitliliği arttıracaktır. Böylece insanların faydalanabileceği belirli bir bütünlük kazanmış alanlar elde edilir. Tahrip edilmiş alanlar bu planlama sayesinde yeniden eski fonksiyonelliğine ve bütünlüğüne kavuşur.

Avrupa şehirlerinde haliç benzeri alanlar şehir merkezlerinden geçen nehirlerin kıyılarıdır. Bu kıyılar genelde rekreasyon alanı olarak düzenlenmiş ve şehir merkezindeki gürültülü ve stresli hayattan kaçıp insanların bir anda doğayla baş başa kalmaları kurgulanmıştır. Genelde bu kaçış yürüme mesafelerindedir. Bu alanlar şehir sakinlerinin stresten uzaklaşmalarında büyük bir rol oynamaktadırlar. Stresin azaltılması da şehir yaşantısını her türlü yönde olumlu etkilemektedir. Haliç bölgesi tarihi ve kültürel alanlarının yoğunluğuyla ve bütün eksilmelere rağmen yeşil alanlarının genişliğiyle bir fırsat olarak karşımızda durmaktadır.

Bu tez sonucunda peyzaj uygulamalarının parçalı hale gelmiş, ekolojik değerini yitirmiş ve herhangi bir fonksiyon icra etme vasfını kaybetmiş Haliç bölgesi gibi rekreasyon alanlarının peyzaj uygulamaları sonucunda kendi içinde bütünleşmiş ve bir amaca hizmet eden rekreasyon alanlarına dönüşebileceklerini gördük. Kuzey ormanlarındaki bir sincabın Gülhane ve Yıldız korularındaki akrabalarını ziyaret edebileceği ümit edilmektedir.

1.2. Araştırma Yöntemi

Çalışma 3 aşamalı yapılmıştır.

1. Aşamada veri toplanması amaçlanmıştır. Veri toplama çalışmasında da iki kısım çalışma yapılmıştır. Birincisinde peyzaj açasından bölge ile ilgilenen ve yöneten kurumlardan veri toplanmıştır. Bu kurumlar İ.B.B. Park ve Bahçeler müdürlüğü ve I.M.P (İstanbul metropoliten planlama)' idir. Bu kurumlardan bölgenin mevcut yeşil alan verileri, jeolojik yapısı, topografik yapısı, hidrolojik yapısı, sosyal dokusu ve tarihsel geçmişiyle alakalı bilgiler elde edilmiştir. İkinci veri toplama çalışması çeşitli üniversiteler ile yapılmış olup tezin konusu ile alakalı teorik bilgiler toplanmıştır.

2. aşamada bölgede yapılmış olunan gözlemlene faaliyetidir. Bu kapsamda haliç kıyı bölgesi, yeşil koridor olarak kullanılabilen bağlantı alanları dolaşılmış ve çeşitli görüntüler elde edilmiştir.

3. aşama da elde edilmiş veriler, alanın dolaşılmasıyla edinilmiş izlenimlerin katkısıyla tezin olgunlaşması süreci olmuştur.

2. PEYZAJ, PEYZAJ EKOLOJİSİ VE PLANLAMASI

2.1. Peyzaj

Peyzaj, kendine özgü ekolojik karakteristiklere sahip bir ekosistem kısmını veya çeşitli ekosistemleri içine alan bir mekan birimidir.(Çepel, 1988)

“Peyzaj” deyimini Alexander Von Humboldt tarafından 19. Yüzyılın başlarında, bilimsel bir coğrafya terimi olarak literatüre sokulmuştur. Peyzajı “ Bir yer yüzü parçasının total karakteridir” diye tanımlamıştır.

Rus coğrafyacıları, peyzaj kavramına inorganik ve organik öğeleri de sokarak, bunların tümünün “ peyzaj coğrafyası” olarak incelenmesi fikrini ortaya atmışlardır. Bütün kavramsal gelişmeler, ayrıntılı olarak (Troll, 1971) tarafından açıklanmıştır. Alman biyocoğrafyacıların öncülerinden olan Troll peyzajı şu şekilde tanımlamıştır: “Peyzaj bir mekanın tamamı ve görülebilen bütünlüktür”. Bu düşünceler peyzajı ekolojik ilkelere dayalı, doğayı koruma ve rekreasyon ile ilgili bir anahtar deyim haline getirmiştir.

APS (Avrupa Peyzaj Sözleşmesi); peyzaj kavramına yönelik sosyal, ekonomik, siyasal ve hukuksal yeni anlayışlar getirmektedir ve iki önemli konu ön plana çıkmaktadır:

Sözleşmede "peyzaj" iki türlü tarif edilmektedir. İlk olarak peyzaj, nesnel (objektif) bir ifade ile "yeryüzü parçası" olarak tanımlanmakta, daha sonra öznel (subjektif) bir ifade ile bu yeryüzü parçasının bütün bireylerce kavranış biçimi olarak belirtilmektedir. (A.P.S., 2007)

Sonuç olarak peyzaj, yerel ekosistem kümelerinin kilometreler boyunca, benzer biçimlerde tekrarlandığı bir mozaiktir.(Erbil, 2010)

Örnekler :

Kent peyzajı, tarım peyzajı, orman peyzajı, yol peyzajı, endüstri peyzajı.

2.2. Peyzaj Planlaması

Peyzaj planlaması, belirli bölgelerde ekonomik güçlerin ve buna bağlı olarak insanların yaşam koşullarınının optimal olarak gelişimini sağlamak amacıyla plan ve program yapılmasıdır.(Çepel, 1988)

Peyzaj Planlama yaklaşımlarını belirleyen bir üst ölçekte ekolojik peyzaj planlama anlayışı yatmaktadır ve bu bağlamda peyzaj ekolojisi önem kazanmaktadır (Erbil, 2010).

2.3. Peyzaj Ekolojisi

Peyzaj ekolojisi, peyzaj içindeki ekosistemlerin veya bir ekosistemin belirli bir kısmının yapı ve fonksiyonlarını coğrafik ve ekolojik görüş açısından inceleyip araştıran bir bilim dalıdır (Çepel, 1988).

Diğer bir tanımlamayla peyzaj ekolojisi, peyzajın yapısı, işleyişi ve değişiminin birbiri ile nasıl bir ilişki içinde olduğunu saptar. Tarih içinde kullandığı yöntemler değişmiştir (düşey ilişkiler yanında yatayda olan ilişkiler de göz önüne alınmaya başlanmıştır). (Erbil, 2010)

Ekosistem içindeki öğelerin işleyişi, birbirinden bağımsız olarak düşünülemez. Alan dinamiklerinin daha mekanik ve uzun süreli araştırmalarla incelendiği çalışmalarda çok belirgin sınırları olan sistemler arasında bile organizma ve madde alışverişinin olduğu açıkça ortaya konulmuştur. Bu nedenle peyzajlar kapalı ve izole değil, açık ve etkileşim halindeki ekolojik sistemlerdir (Meffe ve Carroll, 1997). Ekolojik işleyişin ekosistemler arasındaki dinamik ilişkiden hem etkilendiği hem de bu ilişkiyi etkilediği yönünde gelişen genel kabul, peyzaj ekolojisinin kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

Peyzaj ekolojisinin temel amacı; doğal kaynaklardan yararlanma, mekan planlaması ve peyzajı korumaktır.

Peyzaj ekolojisine ait araştırma sonuçları birçok bilim dalı için temel oluşturmaktadır.

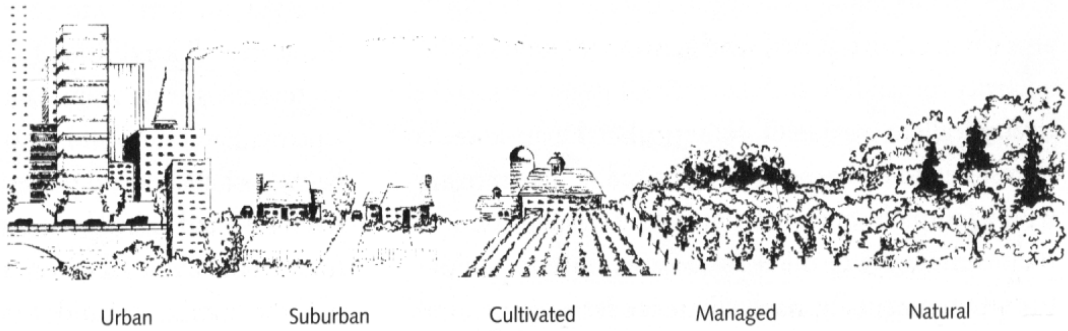
IALE (International Association for Landscape Ecology) peyzaj ekolojisinin çalışma alanını “peyzajlardaki değişimlerin her ölçekte incelendiği ve bu incelemenin peyzajdaki biyofiziksel ve sosyal neden-sonuç ilişkilerini de kapsadığı bir çalışma alanı” olarak tanımlamakta ve disiplinler arası bir işbirliğini gerektirdiğini ifade etmektedir (IALE Executive Committee, 1998). (Dramstad et al., 1995)’a göre peyzaj ekolojisi, mekansal düzen ve dağılımın ekolojik isleyiş üzerine olan etkisine odaklanmaktadır. (Forman ve Godron, 1986)'a göre ise peyzaj ekolojisinin çalışma alanı üç ana başlık altında toplanabilir: (a) Peyzaj elemanları veya ekosistemlerin dağılım desenleri, (b) hayvanlar, bitkiler, enerji, mineral besinler ve suyun bu elemanlar arasındaki dolaşımı ve (c) peyzaj mozaığında zamana bağlı oluşan değişimler.

Peyzaj ekolojisi, peyzajların yapı ve fonksiyonlarını inceleme ve araştırma için çevre bilimlerine ait tüm yöntemler, bulgular ve verilerden yararlanmaktadır.

2.3.1. Kentleşme ve Peyzaj Ekolojisi

İnsanlar temel ihtiyaçlarını daha kolay karşılamak üzere yüz yıllar önce yerleşik toplum düzenine geçmiştir (Lawrence, 2000). Zaman içinde kurdukları kentler ulusal ekonominin ana öğelerinden birisi haline gelirken lokal, bölgesel ve küresel ölçeklerdeki çevresel değişimlerin de baş aktörlerinden biri olmuşlardır (Bairoch, 1988). Kent ve yakın çevresindeki açık ve doğal alanlar bu değişimden en çok etkilenen alan kullanımlarıdır. Bu alanlar ender bulunan ya da doğada yok olmak üzere olan bitki türlerini de bulundurabilirler. Kent içinde kalan doğal alanlar kent dışında olanlara göre ekolojik eğitim olanakları sağlaması açısından daha büyük önem taşımaktadır (Cook ve Van Lier, 1994).

Açık ve doğal alanların daha küçük ve izole birimlere dönüşme sürecini Parçalanma ifade etmektedir. (Forman , 1995), parçalanmayı uzun bir mekansal dönüşüm sürecinin bir basamağı olarak ifade etmekte ve bu sürecin bazı aşamalardan oluştuğunu belirtmektedir. Mekansal dönüşüm süreci ilk adımda kendini delinme (perforation) olarak göstermektedir. Bu aşamada habitat hala tek parça olmasına karşılık içinde bir açılma oluşur. Orman alanı içerisinde tarım alanlarının açılması veya orman alanında yapılan kesimler sonucu meydana gelen açılmalar bu gelişmeye bir örnek olarak gösterilebilir. Bu oluşum mekansal dönüşümün karakteristik başlangıcını oluşturmaktadır. İkinci süreç bölünme (dissection) sürecidir. Bu, delinme sürecinin devamında olabileceği gibi bir alanda yol açılması gibi doğrudan bir başlangıç aşaması da olabilir. Üçüncü asama parçalanma (fragmentation) olarak nitelendirilen bir alanın bölünerek daha küçük alan birimlerine ayrılmasıdır. İki kentsel alanın genişleyerek birleşmesi ve arada kalan doğal alanları bölmesi bu gelişmeye bir örnek olarak gösterilebilir. Bu aşamayı parçalanmış alan parçalarının sürekli küçüldüğü, küçülme (shrinkage) süreci izler. Son aşamayı küçülmenin artarak alan parçalarının kaybolduğu ve peyzaj matrisinin tamamen değiştiği eksilme (attrition) süreci izlemektedir. Aşağıdaki şekil 1.1’de kentsel alandan kırsal alana geçişin kademeleri net bir şekilde gösterilmektedir.

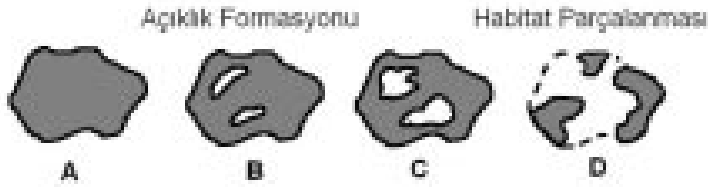

Şekil 2.1 Cultural ↔ Natural (Thorne, 1993)

Nüfusun çoğalmasıyla birlikte her geçen gün artan insan gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik olarak ortaya çıkan kentsel, endüstriyel, tarımsal ve benzeri alan kullanımları, doğal habitatların parçalanmasındaki en yaygın sebebi oluşturmaktadır.

Peyzajlara büyük ölçekte bakıldığında en çarpıcı olgunun insan kullanımlarının sebep olduğu parçalanmışlık olduğu görülecektir. Bu da parçalanmanın tipik sonuçları olan “*habitatlara küçülmesi veya kaybı*(habitat loss), *ekolojik açıdan önemli bağlantıların azalması ve izolasyon* (isolation) ve “*kenar etkisi*” ni (edge effect) beraberinde getirmektedir (Meffe ve Carroll,1997).

Habitat parçalanmasının tipik başlangıcı vejetasyon matrisinde oluşan“*açıklık formasyonu*” (gap formation)'dur. Bir süre bu matris doğal vejetasyon matrisi olarak devam eder. Tür kompozisyonu ve çeşitlilik bundan sınırlı olarak etkilenir. Ancak açıklık formasyonunun hem alan olarak büyümesi ve hem de sayıca artarak ilerlemesi sonucu ana matris değişir. Böylece vejetasyon sürekliliği kopar (Sekil 7) (Meffe ve Carroll,1997).

Sekil 2.2 Habitat Parçalanması Sürecinin Sematik Gösterimi (Meffe ve Carroll,1997).

Sekil 2.2'de peyzaj matrisinin orman formasyonundan (A), antropojenik alan kullanımına (D) dönüşme süreci sematik olarak gösterilmiştir. Habitat parçalanması doğal afetler sonucunda olabileceği gibi insan kaynaklı peyzaj değişiminin bir sonucu olarak da ortaya çıkabilir.

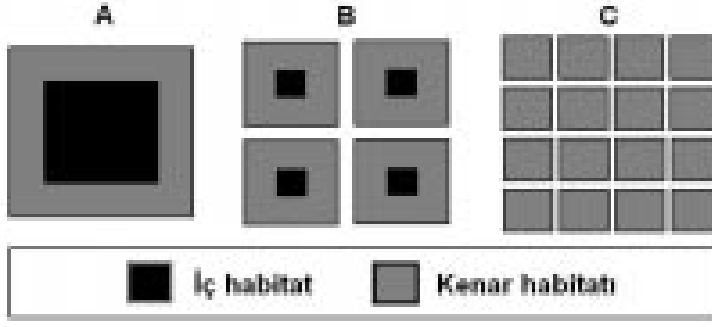
Yollar habitat parçalanmasında doğrudan etkili olduğu gibi hem araçların neden olduğu kirlilik hem de rekreasyon ve yerleşim aktivitelerinin hızlanmasına neden olduğu için dolaylı olarak da etkilidir. Aynı zamanda birçok hayvan ve bitki türünün hareketliliğini önemli ölçüde sınırlamaktadır. Neden oldukları parçalanma daha küçük popülasyonların oluşmasına ve tükenmeye karşı daha hassas bir konuma gelmelerine neden olur. Forman'ın (2000) yaptığı araştırma, ABD genelinde toplam yüzölçümünün 1/3'ünün, ekolojik olarak ulaşım alt yapısının doğrudan olumsuz etkisi altında olduğunu göstermektedir. Parçalanma, artan insan faaliyetlerinin kaçınılmaz bir sonucudur. Parçalanmanın olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi

peyzaj dokusu içindeki habitatlar arasında bağlantı kurulmasına bağlıdır. bağlantı, peyzaj içinde yer alan benzer işlevlere sahip alanların birbirleri ile ne kadar bağlantılı olduklarını ifade eder. Peyzaj dokusunun yüksek oranda bağlantı sergilemesi tür hareketliliğini destekleyerek alanların habitat, süreklilik ve kaynak işlevlerinin işlerliğini artırır (Forman, 1995).

2.3.2. Peyzaj Ekolojisinde Kenar Etkisi

Kenar, iki farklı habitat tipi ya da alan kullanımını birbirinden ayıran çizgisel bir alanı ifade eder. Habitatlar kendi içindeki hayvan ve bitki hareketleri ve birbirleri arasındaki materyal alışverişi ve enerji değişimi nedeniyle çevreleri ile sürekli etkileşim içindedirler ve dinamik bir yapıya sahiptirler. Kenar bölgeleri bu dinamiklerin belirlenmesinde doğrudan etkilidir. Bu nedenle kenar bölgeleri doğal alanların habitat değerlerinin korunmasında hassas bir değere sahiptir (Meffe ve Carroll,1997).

Kenar etkisi (edge effect) iki habitat arasındaki sınır ya da kenar bölgesinin ekolojik açıdan önemli iç ya da çekirdek bölgeye olan negatif etkisi demektir. Doğal habitatların kenar kısımlarında ekolojik açıdan önemli hassas türlerin varlığı o habitatın iç bölgelerine göre daha düşüktür. Bir habitatın sınır ya da kenar kısmı ne kadar geniş ise iç kısımdaki ekolojik açıdan önemli alanlar o kadar az demektir. Dolayısıyla kenar etkisi o kadar yüksektir. Doğal doku içindeki benzer yapıya sahip alanlar arasında da kenar etkisi olmasına karşılık bu etkinin düzeyi düşük seviyededir. Kenar etkisinin en şiddetli olduğu alanlar yoğun insan kullanımlarının olduğu bölgelerdir. Bunların basında da kentsel alanlar gelmektedir. Kentleşmenin habitatlarda parçalanmayı, parçalanmanın da kenar etkisini artırdığı bilinmektedir. Habitatların daha küçük parçalara bölünmesi, iç habitat alanlarının sürekli olarak azalmasına yol açmaktadır. Bu durum kenar alanlarının artarak daha geniş bir bölgede etkili olmasına neden olmaktadır bu da biyolojik çeşitliliği etkilemektedir. Sekil 2.3'de her üç durumda da alanların toplamı birbirine eşit olmasına karşın kenar etkisinin sabit bir uzaklık değerine sahip olmasından dolayı parçalanma arttıkça iç habitat miktarı azalarak tamamen yok olmaktadır (Soulé,1991). Alanların daha çok parçalanarak iç alanlarını kaybetmeleri canlı varlığını olumsuz yönde etkileyecektir.

Sekil 2.3 Habitat Parçalanması Kenar Etkisini Artırarak Zamanla İç Habitat Alanlarının Tamamen Yok Olmasına Neden Olur (Soulé, 1991).

Bir habitat içerisindeki bir türün varlığı sadece o alanın büyüklüğü ve yapısına değil aynı zamanda o alanı saran peyzaj yapısına da bağlıdır (Wegner ve Merriam, 1979; Saunders at al., 1991). Bir alanın çevresi kenar etkisi nedeniyle yapısal olarak değişime uğrar ve bu nedenle iç alanından yapısal olarak farklılık gösterir (Bennett, 1999). Bir habitatla çevresindeki alan kullanım türlerinin yapısal farklılığı arttıkça kenar etkisinin şiddeti artmakta ve etkili olduğu alan genişlemektedir. İnsan kullanımlarının çevrelediği habitatlar çeşitli şekillerde baskıya en çok maruz kalan alanlar olmaktadır. Tarım alanlarında kullanılan kimyasalların çevreye yayılımı, kontrolsüz kentsel atıkların oluşturduğu kirlilik, gürültü, evcil hayvanların çokluğu, yangınlardaki artış, rekreasyonel kullanımlar ve fazla çiğnenmesi kentsel alan çevresinde kenar etkisinin oluşmasına neden olan en önemli etkenlerdir (Bennett, 1999).

Kenar alanlar fırsatçı türler ve otsu bitkiler açısından olumlu etkiye sahip olsa da bir bütün olarak ele alındığında genel tür çeşitliliği (doğal tür sayısı açısından) ve habitat nitelikleri üzerinde olumsuz etkilere sahiptir (Soulé, 1991).

3. PEYZAJ ELEMANLARI

Peyzaj yapısının biyolojik çeşitlilik üzerine doğrudan etkili olduğu bilinmektedir (McGarigal,1998). (Forman, 1995) peyzaj yapı elemanı olarak üç temel öge tanımlamaktadır. Bu tanımlama günümüzde “bölge, koridor, matris” (patch-corridor-matrix model) olarak yaygın bir şekilde kabul görmektedir (Şekil 3.1.), (Şekil 3.2.)

Şekil 3.1. Patch-Corridor-Matrix Model (Forman, 1995)

Based on digital spatial data licensed from the Natural Environment Research Council ©NERC (2004)

Şekil 3.2. Patch-Corridor-Matrix Model (Forman ve Godron, 1986).

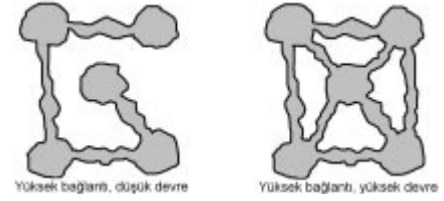
Bu model peyzajı bir mozaik olarak ele almakta ve peyzajı oluşturan tüm mekansal elemanları bu üç sınıf altında toplamaktadır. Peyzajı oluşturan bileşenlerden her biri ya bu öğelerden birisidir ya da bunların bir parçasıdır. Peyzajın bu şekilde modellenmesi ve tanımlanması analiz ve kıyaslamaya dayanan yöntemsel

çalışmaların önünü açmıştır. Bu model mekansal tanımlamalar bağlamında farklı disiplinlerin ortak bir terminolojide birleşmelerine ve iletişimine de olanak sağlamıştır (Forman, 1995). Ayrıca peyzaj yapısının bu tanımlamalar çerçevesinde ölçülebilirliği peyzajda işlev ve değişimin çalışılabilmesi için bir ön koşul niteliğindedir. Peyzajlar, kendini oluşturan bileşenlerin mekansal ilişkileriyle birbirlerinden ayrılırlar. Yapısal olarak birbirinden farklı alanların bir araya gelmesiyle oluşan bu mozaik peyzaj, heterojen bir mekansal yapıyı tanımlamaktadır. Ekosistemler arasındaki mekansal ilişkiler; ekosistemlerin büyüklüğüne, şekline, sayısına ve türüne bağlı olarak özellikle enerji, materyal ve türlerin dağılımı hakkında önemli bir gösterge oluşturmaktadır. Mekansal heterojenitenin seviyesini belirleyen iki değişken vardır: 1) belirli bir birim alandaki farklı alan türlerinin miktarı, 2) bunların mekansal dağılımı ve mekansal ilişkileri (komşuluk, yakınlık-uzaklık, parçalanmışlık gibi). Peyzaj ekolojisinde bu kompozisyon ve konfigürasyon olarak adlandırılmaktadır (McGarigal ve Marks, 1995). Bu iki değişken birbirinden bağımsız olarak veya birlikte ekolojik işleyiş (fonksiyon) üzerinde etkili olmaktadır.

Peyzaj yapısındaki değişim, işleyişi etkilemektedir. İşleyişteki değişim ise yine bir döngü olarak peyzaj yapısını etkilemektedir (Forman ve Godron, 1986). Yapı ve işleyiş arasındaki bu dinamik etkileşim canlı topluluklarının varlığı ve sürekliliğinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Yapısal ve işlevsel etkileşime kentsel alanlardan söyle bir örnek verilebilir: Her hangi bir açık alan kentleşmeye açılmadan önce bitki ve hayvan topluluklarının yaşamlarını sürdürdüğü, veya belki de insanların rekreasyonel ihtiyaçlarını gidermek üzere kullandıkları bir alan iken, zamanla buralarda oluşturulan düşük yoğunluklu tek katlı evlerin kurulması ile konut alanına dönüşebilir. Yapısal açıdan yoğunluk artması ile bu alanın bazı hayvan ve bitki türlerine hizmet verebilmesi artık söz konusu değildir, diğer bir deyişle bu süreçte peyzaj ağırlıklı olarak antropojenik kullanımlara hizmet eder bir işleve sahip olmuştur ve gerek dokusunda gerekse işleyişinde önceki ile kıyaslanamayacak bir değişim gerçekleşmiştir. Peyzaj yapısındaki elemanların ve bunların işlevlerinin ve geçirdikleri değişimlerin bilinmesi peyzajdaki dinamiklerin bilinmesinde ve planlama sürecine veri oluşturulmasında önemlidir (Leitão ve Ahern, 2002). Bu etkileşimin ve sonucunda oluşan değişimin bütün yönleri ile anlaşılması daha gerçekçi planlama kararlarının alınmasına temel oluşturacaktır.

Peyzaj ekolojisi içinde odaklanılan üçüncü karakteristik ise; peyzaj mozağının işlev ve yapısında zaman içinde oluşan değışimlerdir. Peyzaj, yapısal olarak farklılık gösteren öğelerin (koruluklar, çalı grupları, akarsu yatakları, göletler, yollar, tarım alanları, yerleşim birimleri vb.) bir araya gelmesiyle oluşmuş mozaik bir yapı olarak tanımlanmıştı. Peyzajda iki şekilde değışim olabilir: (a) Mozaik içinde yeni peyzaj öğeleri (leke ve koridor) oluşabilir, bunların şekli-ölçüsü değışebilir ya da bunlardan bir ya da birden fazlası tamamen yok olabilir. Örneğın yeni yapı alanlarının oluşması, ağaç kesimleri ve yangınlar ya da bir alanın ağaçlandırılması peyzajdaki bu tür değışimleri işaret etmektedir, (b) ikinci şekilde ise peyzaj bileşenlerinin yapısında, işlevinde ya da kompozisyonunda olan değışimlerdir. Örneğın süksesyon sonucu ekosistemdeki tür kompozisyonu ve dolayısı ile besin zinciri değışime uğrayabilir (Meffe ve Carroll,1997). Değışim, geleceğe yönelik kestirimler sağlaması nedeniyle birçok araştırmaya konu olmaktadır. Bu yönüyle doğal alanların korunması, ekosistem yönetimi ve planlama disiplinlerinde sıkça tercih edilmektedir. Özellikle hava fotoğrafları ve uydu görüntülerinin teminindeki kolaylıklar, coğrafi bilgi sistemleri ve uzaktan algılama tekniklerindeki ilerlemeler, peyzaj kompozisyon ve konfigürasyonundaki değışimlerin belirlenmesine dayanan mekansal analizlerin yürütülmesinde kayda değer kolaylıklar sağlamıştır. Mekansal verilerin sayısal olarak ifade edilmesi ve metrikler sayesinde eşitliklere uygulanarak yorumlanabilir kılınması, peyzaj ekolojisi teorilerinin planlama sürecine katılmasında önemli rol oynamıştır. 1950'li yıllarda ulaşım planlamasında sayısal verilerin kullanılmasıyla başlayan süreç, su kaynaklarının planlanması ve şehir bölge planlamadaki gelişmelerle devam etmiştir (Fabos, 1985). 1970'li yıllarda, temeli (McHarg, 1971)'ın üst üste bindirme yöntemine dayanan coğrafi bilgi sistemleri çalışmaları, planlamada geniş bir yer edinmiştir. Carl Steinitz ve arkadaşlarının peyzaj planlamada CBS tekniklerini kullanmaya başlamasıyla sayısal tekniklerin kullanımı yaygınlaşmıştır (Leitão ve Ahern, 2002).

Günümüzde, peyzaj yapısının sayısal bir şekilde tanımlanmasında birçok metrik kullanılmaktadır Peyzaj mozağı içinde, tür varlığını doğrudan etkileyen alan tiplerinin bir ağ sistemi içindeki bağlantı ve devre durumları ekosistem işleyişi ve tür çeşitliliği üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Sekil 3.3)

Sekil 3.3. Lekeler Arasında Bağlantı Ve Devre Durumları (Dramstad Et Al., 1995).

3.1. Bölge

Bölge göreceli olarak homojen bir yapıya sahip ve kendisini çevreleyen alanlardan farklılık arz eden peyzaj parçasıdır. Bölgelerin yapısını belirleyen yapısal özellikleri vardır. Büyüklük ve küçüklük, yuvarlaklık ve doğrusallık, kıvrıklık ve düzlük gibi. Bu özellikler verimlilik, toprak, su ve biyolojik çeşitlilik gibi ekolojik unsurları doğrudan etkiler.

Bu bölge karakterlerinin neden önemli olduğunu şöyle açıklayabiliriz. Ormancılıkta ağaçlık alanın genişliği erozyonu ve yol yapımını etkiler. Kenar etkisinden ağaçların etkilenme oranı ve ağaç sayısının artırılmasındaki başarı ve kent çeperi planlamalarında konut alanı yayılımı ve doğal kaynakların durumu beraber düşünülmesi gereken tartışmalı noktalardır. Sulak alan ve göllerde suyun kalitesi geniş bir yeşil alan bandının mevcudiyetiyle iyi bir noktada tutulabilir. Balıklar ve balıkçılar için su akıntısı sistemlerini yönetmekte doğal bölgelerin genişliği ve sayısı kritik öneme sahiptir. Doğa koruma tasarımlarında bir geniş bölge ya da bir çok küçük bölgeye sahip olmak diğer alternatiflerden çok daha iyidir. Acaba Peyzajın doğal biyolojik çeşitliliğinin sürdürülebilmesi için ne kadar geniş bölgelere ihtiyaç olur. İnsan kontrolünde sıklıkla küçük bölgeler oluşur. Tarımda optimum bir tarla büyüklüğü ekolojik ve ekonomik faktörleri beraber etkiler.

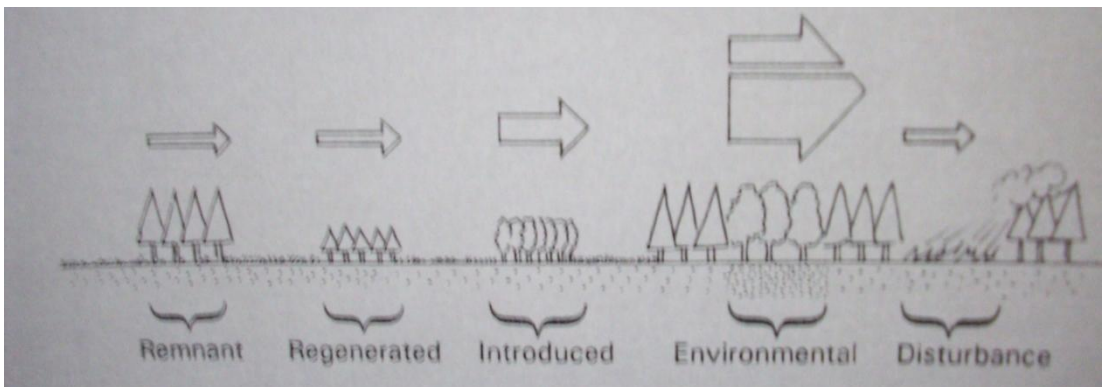
Bölge büyüklüğü etkileri ekosistem süreçlerini test eder. Türler , alanların dönemeç kısımları ve ada biyocoğrafyası tür açısından zayıflamış bölgelerin karasal mozaik içerisinde değerlendirilmesini sağlar.

Değişim evrensel bir kanundur. Değişim her zaman sınırlandırılmış alanların dışına taşar ve bölgeleri etkiler.

Denge halinde ve içerisinde birbirini takip eden basamaklar halinde bir çok bölge barındıran geniş bir alanlara değişim mozaığı (shifting mosaic) denir. Buna rağmen alan sabit bir mevki olarak algılanır. Zaman içerisinde değişik yerlerde bulunan bölgeler oluşur ve yok olur. Değişim mozağındeki değişiklikleri anlayabilmek için bölge dinamikleri sonuçlara, bölgeyi etkileyen unsurlara ve tür değişimine odaklanmalıdır. Anlık etkiler birbirini takip eden tekrarlara dönüşür. Bütün bölgeler ilk andan zirveye kadar bir istikrar ve aynı yöne yönelim ortaya koyar. Anlık değişimlerin bölgelerdeki oranı ile bölgelerin yer değiştirme oranı arasındaki denge bütün mozaikteki istikrarı sağlar. Böylelikle mozaik ya küçülmekte, ya büyümekte ya da sabit kalmaktadır.

Bir mozaığın bölge dinamikleri peyzaj değişimi veya arazi dönüşümü süreçlerindedir. Bir yerde matriks ve koridorlar dinamikse tür ve ekosistem süreçleri de dinamiktir. Bir bölgede değişimin en önemli kaynaklarından bir ve bir çoğu insan etkisinden kaynaklanmaktadır. Değişim sürecini etkileyen traktör, kazıcılar veya erozyon gibi faktörlerin gücü oranına göre bir dağ yamacındaki eski tarla; ormana, tarlaya, yüzme havuzuna veya kayalık alana dönüşebilir. Böylelikle bölgeler bir çok yönde değişebilir. bir peyzaj alan olarak sadece büyüme, küçülme ve sabit kalmanın dışında değişik yönlere kayabilir ve değişik formlara girebilir.

Arazilerde bitkisel bölgelerin oluşumunda bilinen 5 temel etkeni vardır (Şekil 3.4.).

Sekil 3.4. Arazilerde Bitkisel Bölgelerin Oluşumunda 5 Temel Etken (Forman, 1995)

“Enviromental patch” yani çevresel bölge toprak ve kayaç yapısına göre çevrenin etkisiyle oluşan bir bölgedir. Bu bölgenin dışarıdan bir zararlı etkilenmesiyle

etkilenmiş bölge “disturbance patch” oluşur. Zararın ortadan kalkmasıyla artık bölge “remnant patch” oluşur. Bu bölgenin kendi içerisinde gelişimiyle yenilenmiş bölge “regenerated patch” oluşur. Bu bölgeye insan etkisiyle dikilen bitkiler, tarımsal faaliyetler ve yeni yapılarla introduced patch oluşur.

Bir peyzajı bütünleştiren çeşitli tür guruplarını içinde barındıran bölge tipleri bir çok ekolojik farklılaşmalara neden olur. Çeşitliliğin değişmesi çoğunlukla bölgeyi oluşturan ilk kaynaklara bağlıdır. Çevresel bölgeler “Enviromental patch” çok yavaş değişir. Artık bölge “remnant patch” ve etkilenmiş bölge “disturbance patch” ise çok çabuk değişir. Etkilenme bazen tekil bazende tekrarlanan olaylar olabilir. Traktörle sürüm ve günlük lokal kirlilik gibi tekrarlanan veya kronik etkiler bölgenin değişiminin devamlılığını sağlar.

Böylelikle bir bölgenin değişimi veya dönüşümü o bölgenin oluşum kaynakları ve değişimi tetikleyen sebeplerin tekiliği veya sürekliliğiyle doğrudan bağlantılıdır.

3.2. Koridor

Peyzaj, farklı fiziksel özelliklere sahip alan türlerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş bir mozaik olması nedeniyle; bağlantı, bu yapı içindeki bir birim olmaktan çok bu birimlerin bir araya gelerek oluşturdukları ortak bir özelliktir. Yani peyzajdaki her bileşen sahip olduğu mekansal ve yapısal özelliğiyle peyzajın bağlantı durumunu ya güçlendiriyordur ya da zayıflatıyordur. Bu nedenle bir peyzajın bağlantı durumunun değerlendirilmesi öncelikle o peyzajın yapısal ve mekansal özelliklerinin anlaşılmasına bağlıdır (Forman, 1995). Peyzaj sistemindeki bağlantının zayıflaması, alan izolasyonuna bağlı olarak popülasyon izolasyonunun oluşması (ki bu durum belirli bir alanda izole olmuş türlerin çeşitliliğinde ve sayısında gerilemeye yol açacaktır), hareketliliğin sınırlanması, tür dağılım deseninin bozulması ve döngülerin sınırlanması sonuçlarını doğurmaktadır. Bu yaşamsal işlevlerin devamının sağlanması peyzajdaki bağlantı durumunun korunmasına ya da parçalanma süreci sonucu izole olmuş alanlar arasında bağlantı tesis edilmesine bağlıdır. Habitatlar arasındaki bağlantı ve bu bağlantının kalitesi işlevsel sürekliliğin en önemli belirleyicisidir. Peyzajın işlevini belirleyen başlıca işlemler peyzaj içinde var olan tür, enerji ve madde hareketliliği ve döngüleridir. Peyzaj bileşenlerinin bağlantı

durumu bu döngülerin işlerliğinde belirleyici olmaktadır (Forman, 1995). Temellerinin ada biyocoğrafyası teorisine dayandığı bağlantı olgusuna göre bir habitatın bağlantı durumu her canlı için farklı bir tanımlama içerir. Örneğin akarsu yatakları birçok organizma için uygun bir koridor işlevi taşıırken bazı canlılar için sınırlama (bariyer) oluşturur. Bazı canlı türleri özellikle kentsel alanlarda oluşan habitat adaları arasında geçiş sağlayabilirken bazıları bu alanlarda sınırlandırılarak yok olmaya gitmektedir. Bu nedenle habitat parçalarının yapısal olarak uygun yapıdaki koridorlarla bağlanması genel anlamda biyoçeşitliliğin sürdürülmesinde en etkin yoldur. Parçalanmış peyzajlarda; izolasyonun olumsuz etkisinin en aza indirilmesi, doğal döngülerin işlerliğinin artırılması ve tür hareketliliğinin sağlanması bu alanların bağlantısını sağlayacak koridorlar kurulmasına dayanmaktadır. Bu anlamda bir peyzajın bağlantı durumunun iyileştirilmesinde en etkin yol ya mevcut doğal ve yapay koridorların korunması ve geliştirilmesi ya da yeni yapay koridorlar oluşturularak bağlantının güçlendirilmesidir. Koridor işlevleri 6 maddede tanımlanmaktadır: (1) Tür çeşitliliğinin ve zenginliğinin sürekliliğine ve artmasına yardımcı olur, (2) yok olmuş türlerin, yeniden uygun habitat matrisi oluşması nedeniyle rekolonize olmasını sağlayacak ortam hazırlar, (3) izole habitatlar arasında genetik varyasyon sağlar, (4) dönemsel olarak farklı habitatlara ihtiyaç duyan türlere alternatif geçişler sağlar, (5) farklı sığınma ve avlanma alanlarını bir araya getirirler, (6) kent için yeşil alan oluşturarak, rekreasyonel, görsel ve iklimik fayda sağlar (Noss, 1987).

Koridorlar doğrusal alan parçalarıdır. Koridorlar akarsu yatakları veya çizgisel formdaki bir doğal bitki örtüsünde olduğu gibi doğal koridor niteliğinde olabileceği gibi bir kanal, tren yolu, yol veya çizgisel bir park şeklinde yapay koridor (sentetik koridorlar) niteliğinde de olabilir (Cook, 2000). Sentetik koridorlar, doğallarda olduğu gibi yine doğrusal bir forma sahip olmakla birlikte yapıları itibarıyla daha az ekolojik değere sahiptir. Sentetik koridorların habitat değerleri kısıtlı da olsa çalışma alanı kentsel peyzaj olduğunda ekolojik işlevde önemli bir yere sahiptir (Cook, 2000). Kanallar, otoban kenarları ve tren yolları buna iyi bir örnek oluşturur. Kentsel alanlarda doğal koridorlar ve açık alanların az miktarda yer alması koridor niteliği taşıyan her tür alanı alternatif bir bağlantı elemanı olarak daha değerli kılmaktadır. Sınırlı bir genişliğe sahip olsa da bir tren yolu veya bir otoyol uygun bir vejetasyona sahip olması halinde birçok canlı türü için önemli bir fırsat sunacaktır

(Esbah, 2001; Cook, 2002). Kentsel alanlardaki bu tip koridorların asli işlevi daha çok; ulaşım, rekreasyon, altyapı gibi insan ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik olmaktadır. Bu alanların kent dokusu içerisinde kayda değer genişlikte alanları kapladığı ve bir ağ gibi kenti sardığı düşünülecek olursa bu alanlarda yapılacak dikkatli planlama ve tasarım yaklaşımları, sentetik koridorların kısmen doğal ağ sisteminin bir parçası olarak islemesini sağlamaktadır (Haris ve Gallagher, 1989; Cook,2000; Esbah, 2001'den).

Koridorun genişliği, sekli, konumu ve yapısı koridorun etkinliğini belirleyen ana kriterlerdir. Dar olan koridorlar geniş olanlara oranla kenar etkisine daha çok maruz kalır. Çevresi, uyumlu yapıdaki alan kullanımlarıyla çevrelenmiş bir koridor daha işlevsel olmaktadır. geniş olanlar daha yüksek habitat değerine sahiptir. Koridorun etkinliği aynı zamanda bağlantı sağladığı habitat tiplerinin yapısıyla uygunluğuna bağlıdır (Forman, 1995).

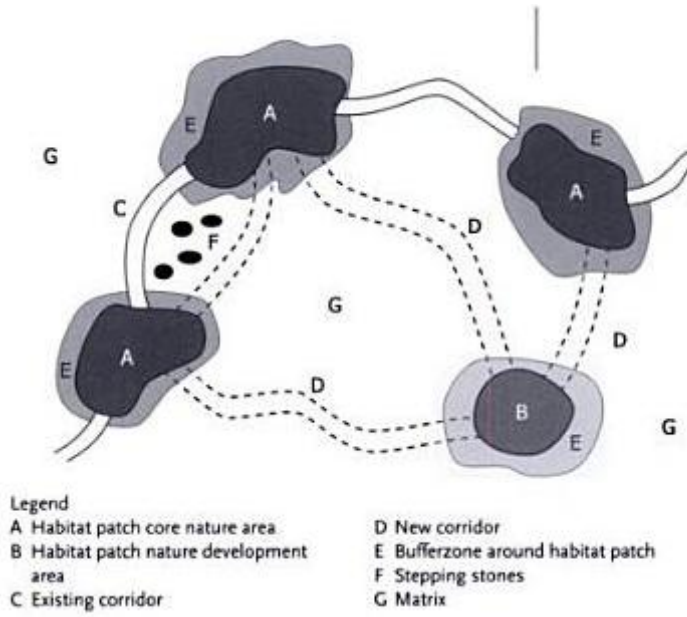
Özellikle kentsel alanlardaki gibi yüksek oranda parçalı yapı gösteren peyzajlardaki canlı türlerinin varlığı bağlantı durumuyla doğrudan ilişkilidir (Wegner ve Merriam, 1979; Forman ve Baudry, 1984; Esbah, 2001'den). Kentsel alanlardaki açık alanların sergilediği bu parçalı yapı kullanılabilir alternatif koridor seçeneklerinin önemini arttırmaktadır. Bu seçeneklerin değerlendirilmesi yukarıda sayılan koridor işlevlerinin işlerliğini temin ederek daha sağlıklı bir açık alan sisteminin kurulmasına yardımcı olmaktadır.

3.3. Matriks,

Bir peyzaj birçok çeşit peyzaj elemanının birleşmesinden oluşur. Matriks en yaygın ve bağlantılı peyzaj elemanıdır, böylelikle peyzajın fonksiyonunda en baskın rolü üstlenir (Forman ve Godron 1986). Örneğin eski bir ormanın geniş bitişik alanlarında bulunan sayısız etkilenme sonucu oluşmuş bölgeler (kereste kesim alanları gibi) vardır. Ana orman bu bölgelerle bir matriks oluşturmaya başlar çünkü en geniş alana sahip olan, en çok bağlantılı olan, baskın etkisi yüksek olandır. Matriksi oluştururken kendi florası, faunası ve ekolojik süreçleri baskın çıkar. Bir çok peyzajda matriks araştırmacı ve yöneticilere açıktır ve belirgindir. Bazen peyzajların kesin noktalarında ve yörüngelerinde matriks elemanı görünür değildir. Herhangi bir

elementi matriks diye ayırt etmek mümkün olmaz. Çoğunlukla bir matriksin belirlenmesi tanımlama olgusuna bağlıdır. Örneğin jeomorfolojik süreç çalışmalarında jeolojik katmanlar matriks ve bölgelerin tanımlanmasına yardımcı olabilir aynı şekilde omurgalı popülasyonlarının araştırmasında bitki yapısı matriks ve bölgeleri tanımlamada yardımcı olabilir. Bir matriksin oluşumunu öğrenmek araştırma ve yönetim çalışmalarının ölçek büyüklüğüne bağlıdır. Örneğin dar bir ölçekte içinde zarar görmüş bölgeler barındıran bir orman matriks olabilirken, daha geniş bir ölçekte içinde orman barındıran tarımsal bir arazi matriks olabilir.

Önemli olan matriks elemanın bilinmesinin peyzaj ölçülerini nasıl etkileyeceğini anlamaktır. Eğer bir element matriks olarak tanımlanmışsa, sonradan bir bölge elementi olarak metrik hesaplamalarında kabul edilmez.

Sekil 3.5.Matriks oluşumu Dr.ing. hein van bohem ecological engineering 2005
delft university

4. YEŞİL KORİDOR

4.1. Yeşil Koridorun Tanımı

(Fabos, 2004)'a göre yeşil koridor, ekolojik, rekreasyonel ve kültürel / tarihi kullanımlar için planlanarak bu amaçlar doğrultusunda korunan ve yönetilen *şebekelenmiş çizgisel açık alanlar* bütünlülüğüdür. (Little,1990)'a göre ise, "yeşil koridor" tanımlamasında, "yeşil" sözcüğü yeşil kuşaktan ve "koridor" sözcüğü ise, manzara yollarından alınmıştır (Çulcuoğlu, 1997). Yine (Fabos, 1995)'a göre, bir ağ içerisindeki birbirine bağlı ve çeşitli genişlikteki karayolu ve demiryolu koridorları da yeşil koridor sistemine dahil edilmektedir (Tan, 2006).

Yeşil koridor, doğal bir koridor, bir kanal, bir manzara yolu ya da bir güzergah boyunca uzanan çizgisel açık alandır. Bu alanlar, yaya ya da bisiklet geçişi için doğal karakterinde bırakılmış ya da düzenlenmiştir. Yeşil koridorlar, parkları, doğal alanları, tarihi ya da kültürel özellikteki alanları birbirlerine ve yerleşim alanlarına bağlayan çizgisel açık alanlardır. Lokal olarak, yeşil koridorlar manzara yolu ya da yeşil kuşak olarak tasarlanmış bir kuşak ya da çizgisel parklardan oluşan bir açık alan dizisidir. Yeşil koridorlar, peyzaj planlama çalışmalarında doğal ve kültürel etkilerin bir sentezi olarak ele alınmaktadır (Flink ve Searns, 1993).

Yeşil koridor; akarsu boyları, sırtlar ya da vadiler gibi doğal koridorları, demiryolu güzergahı boyunca rekreasyon amaçlı kullanıma dönüştürülmüş kanal, manzara yollarını ya da parkları, kent ormanları, doğal rezerv alanları, kültürel obje ya da tarihi yerleşimleri birbirine ve yerleşim alanlarına bağlayan çizgisel koridorlardır ve dolayısıyla çok farklı özellikte kullanımları kapsamaktadır. Biyolog ve peyzaj ekologları yeşil koridorları, "faunal dağılım koridoru" olarak tanımlayarak, mevcut

doğal ya da onarılmış iki ya da daha fazla habitatı birbirine bağlayan, flora ve faunayı korumaya yönelik çizgisel doğal koridorlar olarak tanımlanmaktadır.

4.2. Yeşil Koridor eşitleri Ve Kullanım Alanları

Yeşil koridorlar, ekolojik, rekreasyonel ve kültürel kullanımlar için planlanarak bu amaçlar doğrultusunda korunan ve yönetilen çizgisel açık alanlar btnlgdr. Yeşil koridorların önemli bir bölümü, rekreasyon ya da doğa koruma amaçlı olmasına karşın bir bölümü ise her ikisini kapsayacak şekilde planlanmıştır.

(Ahern, 1995)'e göre, yeşil yolların temel özelliklerini 5 baslıkta sınıflandırmak mümkündür.

Çizgisellik; Yeşil koridorların mekansal biçimleri çizgiseldir. Çizgisellik, yrys, bisiklet kullanımı gibi rekreatif eylemleri desteklerken, diğer yandan da, yaban yasamı açısından türlerin, esitli materyalin ve besin maddelerinin dolasınımları sağlayarak ekolojik katkı oluşturmaktadır. Bu özelliği ile yeşil koridorlar diğer peyzaj planlama kavramlarından farklılaşmaktadır.

Bağlayıcılık; Yeşil koridorlar, bağlayıcılık özelliği ile her ölçekteki peyzaj yapısıyla ilişki kurarak kenti kıra, insanları doğa ve bir yaban yasamı ortamını diğerine bağlamaktadır. Yeşil koridorlar için, bir bölgenin parçalanmış doğal alanlarının birbirine bağlanması gerekliliğini vurgulayan temel anlayış, doğal varlıkların korunması için olmaktadır.

Çok islevlilik; Yeşil koridorlar, ekolojik, rekreasyonel ya da kültürel olmak üzere çok islevli olabilmektedir. Bu özelliği nedeniyle, hedef kullanımların belirlenmesi ve farklı hedefleri bir arada tutmak planlamanın önemli konularındandır. Örneğin, rekreasyon gereksinimleri ile yaban yasamının korunması, birbirleriyle elisen ve mekansal ayırımı gerektiren nitelikte olduğundan, birliktelikleri için özel yönetim ya da kullanımlardan birinin elenmesi gerekmektedir. Yeşil koridorların amaçlarını oluşturan kararlar sosyal ve kültürel değerler ile evre koruma bilincini yansıtılmaktadır.

Sürdürülebilirlik; Planlama ilkelerinde kaynak kullanımı/ koruma dengesi önemlidir. Bu bakış ile yeşil yollar "sürdürülebilirlik" kavramını desteklemektedir.

Peyzaj planlamasına katkı; Yeşil koridorlar, sebekelenmiş çizgisel açık alan sistemlerinin olanaklarını sunarak, farklı bir mekansal strateji oluşturmaktadır. Yeşil koridorların, planlamaya yapacakları katkı değerlendirilmeli, çizgisel olmayan önemli peyzaj elemanları da dikkatle ele alınmalı ve korunmalıdır.

Yukarıda sayılan bes temel özellik, yeşil yolların peyzaj planlamasına çok yönlü ve değişkenli stratejik yaklaşımını ortaya koymaktadır. Kavramın basitliği kamu açısından yeşil yolların desteklenmesini sağlamaktadır (Çulcuoğlu, 1997).

Bu özellikler, bir bütünün parçalarını oluşturmaktadır. Her bir özellik aslında bir diğerinin tanımlayıcısı ve tamamlayıcısı niteliğindedir.

Yeşil koridorların çoğu üç kategoride toplanmıştır. Bunlar;

1- Ekolojik değerlerin önemli olduğu yeşil koridorlar ve doğal sistemlerin oluşturduğu yeşil koridorlardır. Çoğunlukla nehir kenarları, kıyı alanları ve sıra dağların sırtlarıdır. Kullanım amaçları çoğunlukla biyolojik çeşitliliği korumak, yaban hayvanlarının göç yollarını sağlamak ve doğa çalışmalarına olanak sağlamaktır.

Bu koridorların çalışması yapılırken biyolojik çeşitliliğin zarar görmemesi için ekoloji uzmanları, botanikçiler ve yaban hayatı biyologları ile birlikte çalışma yapılmalıdır.

2- Rekreatyonel amaçlı yeşil koridorlardır. Genelde patika, su hatları ve su merkezli rekreasyon alanlarının oluşturduğu networklardan oluşur. Patika ve yollar güzel manzaralı ve özellikli peyzaj alanlarına doğru uzanır. Rekreasyon kentsel veya kırsal odaklı olabilir. Bu yeşil koridorlar lokal, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte olabilir.

3- Tarihi miras ve kültürel değerlerin bulunduğu yeşil koridorlardır. Turist gelişini sağlayan, rekreasyonel ve eğitim amaçlı, doğal manzaralı ekonomik fayda sağlayan fonksiyonları vardır. Yeşil koridor kenarlarında yüksek kaliteli çevre düzenlemesi olan kalıcı ve mevsimsel konutların oluşumuna katkı sağlar. Su kaynaklarının kontrolüne ve sel baskınlarının önlenmesine katkı sağlar. Alt yapılarda alternatif özelliği görür. Atık su ve yağmur sularının dönüşümünü sağlar, kentsel alanlar arasında bisiklet yolu gibi patika yollar işlevi görür.(Fabos, 1995)

Yeşil Koridorların Tipolojileri

Ölçek : yeşil koridor ölçekleri barındırdıkları doğal unsurların ve özelliklerin büyüklüğüne göre şekillenir. Aşağıdaki tabloda bunu rahatça görebiliriz.

Çizelge 4.1. Ölçeklerine Göre Yeşil Koridorlar

sıra	Alan (km2)	fizyografi	Siyasi otorite	Yönlendirme fonksiyonu	örnekler
1	1-100	Küçük dereler, dağ yamaçları	belde	Uygulama yönetim	Platte nehri Minute dağı
2	100- 10.000	Nehirler, bölgesel özellikler	İl, ilçe	Koordinasyon politika	Quabbin n.barabant
3	10.000 – 100.000	Nehir havzaları, sıra dağlar	Eyalet ve küçük ülkeler	politika	Hollanda gücistan
4	>100.000	kıtasal	Büyük ülkeler ve kıtalar	politika	EECONET

Hedef : yeşil koridorların çok fonksiyonlu doğal yapıları ve stratejik yaklaşımları nedeniyle önceden hedef belirleme çok önemlidir.

Peyzaj Durumu: yeşil koridordaki yerleşik peyzajın ne olduğu önceden bilinmelidir. Peyzaj ekolojisinde bu peyzaj elmanına matriks denir. Peyzaj elemanlarının en baskını ve yaygın olanı da matrikstir. (Forman ve Godron, 1986)

Planlama Stratejileri: koordinasyon, kent kullanımı, verimlilik, koruma ve zonların belirlenmesinde strateji önemli bir faktördür.(Fabos, 1985)

Aşğıda rekreatif özellikteki yeşil koridora örnek gözükmeğdir.

Şekil 4.1. Cheonggyecheon Nehri Seoul (2004). Kaynak :

<http://www.metro.seoul.kr/kor2000/chungaehome/en/seoul/main.htm>

Yukarıdaki resim mevcut hali, aşağıdaki resim ise proje uygulandıktan sonraki hali göstermektedir. Bu azimli çalışma bizim yapabileceğimiz çalışmalar için neden olmasın sorusunu daha kuvvetli sormamıza neden olmaktadır.

4.3. Yeşil Koridorların Fonksiyonları

4.3.1. Ekolojik Fonksiyonları

4.3.1.1. Erozyonu Önleme (Toprak Koruma) Fonksiyonları

Toprak erozyonu; Arazi yüzeyinin su, rüzgar ve buzul gibi dış etkenler tarafından aşındırılıp, taşınması olayıdır.

Yeşil koridorlar bünyelerindeki vejetasyon ve ölü örtü sayesinde erozyonun olumsuz etkilerini en aza indirgemektedir. Vejetasyon, intersepsiyonla toprağa ulaşan yağış miktarını, yağışın şiddetini ve mekanik etkisini azaltmaktadır. Biriken ölü örtüsü ile, toprağı hem yağmur damllarına karşı korumakta, hem de infiltrasyon arttırıcı bir etki oluşturur. Transpirasyon ile toprak nemini azaltıcı, dolayısıyla infiltrasyonu arttırıcı bir etki yapmasıyla erozyonu ve toprak kaymalarını önleyici, azaltıcı etkiler yapar. Kök sistemi ile toprak kaymasını engeller, sık bir orman çığ oluşumunu, kaya yuvarlanmalarını önler yada etkisini azaltır. Rüzgarın hızını keserek erozyonu, dolayısıyla toprağın taşınarak istenmeyen yerleri örtmesini engeller (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

4.3.1.2. İklim Koruma Fonksiyonları

Yeşil koridorlar, yerleşim yerlerini, dinlenme tesislerini, tarım alanlarını soğuk havanın zararlarından, rüzgarın şiddetinden, hava değişimlerinden koruyan ve bulunduğu yerin iklimini iyileştiren alanlardır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

İklim koruma ormanları soğuk hava oluşumunu ve rüzgarın hızını keser, hava akımlarının yönünü değiştirerek havanın temizlenmesini sağlar.

Ayrıca ormanlar atmosferdeki CO₂ oranını azaltıcı etki yaparak, sera gazı etkisini azaltır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

4.3.1.3. Doğayı Koruma Fonksiyonları

Doğal, bilimsel, estetik, biyolojik, ekolojik, jeolojik, tarihi, kültürel, ender bulunma gibi özellikleri ve güzellikleri nedeni ile değerli olan yeşil koridorlar ile diğer

vegetasyon alanları kendi içlerinde bir otokontrol, savunma ve iyileştirme özelliğine sahiptirler. Böylelikle doğada oluşabilecek her türlü hasar anında onarılmaya başlar.

4.3.2. Sosyal Fonksiyonları

4.3.2.1. Hidrolojik (Su Koruma) Fonksiyonları

Yeşil koridorlar hidrolojik fonksiyon gören vegetasyon alanlarının, taban suyunun, akarsu, tatlısu gölü, gölet ve barajlardaki suların temiz tutulmasını, su kaynaklarının sürekli ve düzenli olmasını sağlar.

4.3.2.2. Toplum Sağlığı Fonksiyonları

Yeşil koridorlar vegetasyon alanları sayesinde gürültünün, zehirli gaz ve atıkların, tozun ve ışınların zararlı etkisini, endüstri ve diğer faaliyetlerden kaynaklanan çeşitli olumsuzlukları, çevre kirliliğinin etkilerini azaltır, bunların insan ruh ve beden sağlığını olumsuz etkilemesini önler (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

Yeşil koridorların vegetasyon alanları filtre etme özelliği nedeniyle tozların havaya karışmasını engeller, havayı temizler, sağladığı hava akımı nedeniyle hava kalitesini iyileştirir, gürültüyü azaltır, toprak ve bünyesindeki bitkiler zehirli gazları absorbe eder (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

4.3.2.3. Estetik (Görüntüyü Koruma) Fonksiyonları

Estetik (görüntüyü koruma) fonksiyonu gören yeşil koridorlar, doğanın ve çevrenin görüntüsünü bozan, görüntüsüyle rahatsız edici olan maden, taş, mermer ocakları, fabrikalar, tuğla-kiremit fabrikaları v.b. gibi tesisleri gizler, ayrıca göze hoş gelen görüntüler yaratır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

4.3.2.4. Rekreasyon (Dinlenme) Fonksiyonları

Rekreasyon (dinlenme) fonksiyonu yeşil koridorları, insanların beden ve ruh sağlığına, mutluluğuna, doğa sevgisini tattırmaya ve ruhen yenilenmelerine hizmet eden alanlardır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

4.3.2.5. Bilimsel Fonksiyonları

Bilimsel çalışmaların yapılabildiği yeşil koridorlar , orman ekosistemi içindeki bitkisel, hayvansal ve mineral menşeli elemanları, her çeşit canlı ve cansız varlıkları,

ön planda Ormancılık Bilimleri ve Tekniği olmak üzere, Doğa Tarihi, Jeoloji, Jeomorfoloji, Mineroloji, Botanik, Zooloji, Arkeoloji v.b. bilimler yönünden gözlemek, incelemek, deney, araştırma ve ekskürsionlar yapmak amacı ile “Doğa laboratuvarı” olarak kullanılan alanlardır.

4.3.2.6. Rüzgar Perdeleri

Rüzgar perdeleri özellikle kırsal peyzajda önemli bir yere sahip olup, rüzgar hızını azaltarak insanları yazın tozdan, kışın ise rüzgarın soğuk etkilerinden korur. Rüzgar kırıcılar tek sıra canlı veya cansız materyalden, rüzgar perdeleri ise birden çok ağaç ve çalı sırasından oluşur (Ergiz, 1996).

Yeşil koridorlar rüzgar hızını azaltarak kar yağışlarının alan üzerinde düzenli dağılımını sağlamakla birlikte rüzgarın toprak yüzeyine yakın tabakalardaki nemi alarak oluşturduğu olumsuz etkiyi azaltmaktadır (Ergiz, 1996).

4.3.2.7. Gürültü Perdeleri

Yeşil koridorlar özellikle trafiğin ve endüstri tesislerinin yarattığı gürültü kirlenmesine karşı etkin bir önlemdir. 10 m genişlikte bir yeşil koridor ölçülebilir bir gürültü azalması sağlamaktadır. Yol kenarında çalıların yer aldığı 6.3 m genişlikteki tek sıra bir ağaç perdesi bile etkili bir şekilde gürültüyü azaltabilmektedir (Ergiz, 1996).

Gürültüyü önlemede şeridin genişliğinden çok şeritte yer alan bitki türleri ile şeridin tesis tekniği önemlidir. Gürültüyü en iyi şekilde önleyebilmek için ağaç ve çalıların kombine bir şekilde kullanılması ve ağaçlandırma alanının gürültü kaynağına yakın olması gerekir (Ergiz, 1996).

Seçilecek türler oldukça büyük, kuvvetli bir yapıya sahip olmalıdır. Yapraklar üst üste gelip birbirini örtecek şekilde dizilmeli ve gürültünün geliş yönüne dik olmalıdır. Önce çalılarla başlayıp sonra içe doğru kısa boylu ağaçları, en içte de boylu yapraklı ve iğne yapraklı ağaç türlerini getirmek gerekir (Ergiz, 1996)

4.3.2.8. Toz Zararlarına Karşın Perdeler

Toz filtrasyonu yönünden de yeşil kuşaklar etkilidir. Yapılan araştırmalara göre bir litre havada ağaçsız caddelerin ağaçlı cadelere göre 3-4 misli, parklara göre 10 misli daha fazla toz tanesi taşıdığı tespit edilmiştir (Ergiz, 1996).

4.3.2.9. Gaz Zararlarına Karşın Perdeler

Yeşil koridorlarda yer alan iğne yapraklı türler bütün yıl boyunca devam eden intersepsiyonlar nedeniyle zararlı gazları absorbe eder. Yağışlar ile çözünerek toprağa akarlar. Kötü kokuların emilmesi ve güzel kokuların alana yayılması için kokulu bitki türleri seçilmelidir (Ergiz, 1996).

Kent merkezinden ışınsal dağılan yeşil koridorlar ile etkin bir yeşil kuşak kombinasyonu oluşturulabilir. Böylece kent çevresinden gelen taze hava ile kent merkezindeki kirli havanın karşılıklı değişimi sağlanmış olur. Bu kombinasyon ideal bir kent vantilasyonu ve hava değişimi sağlar (Ergiz, 1996).

4.3.2.10. İstenmeyen Görüntüleri Saklayan Yeşil Perdeler

Göze hoş gelmeyen görüntüler, ağaçlarla ve diğer bitkisel materyal ile gizlenebilir. Bu gizleme binalar ile uyum içinde hızlı büyüyen, boylanan ve genişleme gücü olan, yapraklanma yoğunluğu yüksek ağaç ve çalılarla yapılır. Bu konuda devamlı fonksiyon yapabilme bakımından her dem yeşil yapraklı türler seçilmelidir (Ergiz, 1996).

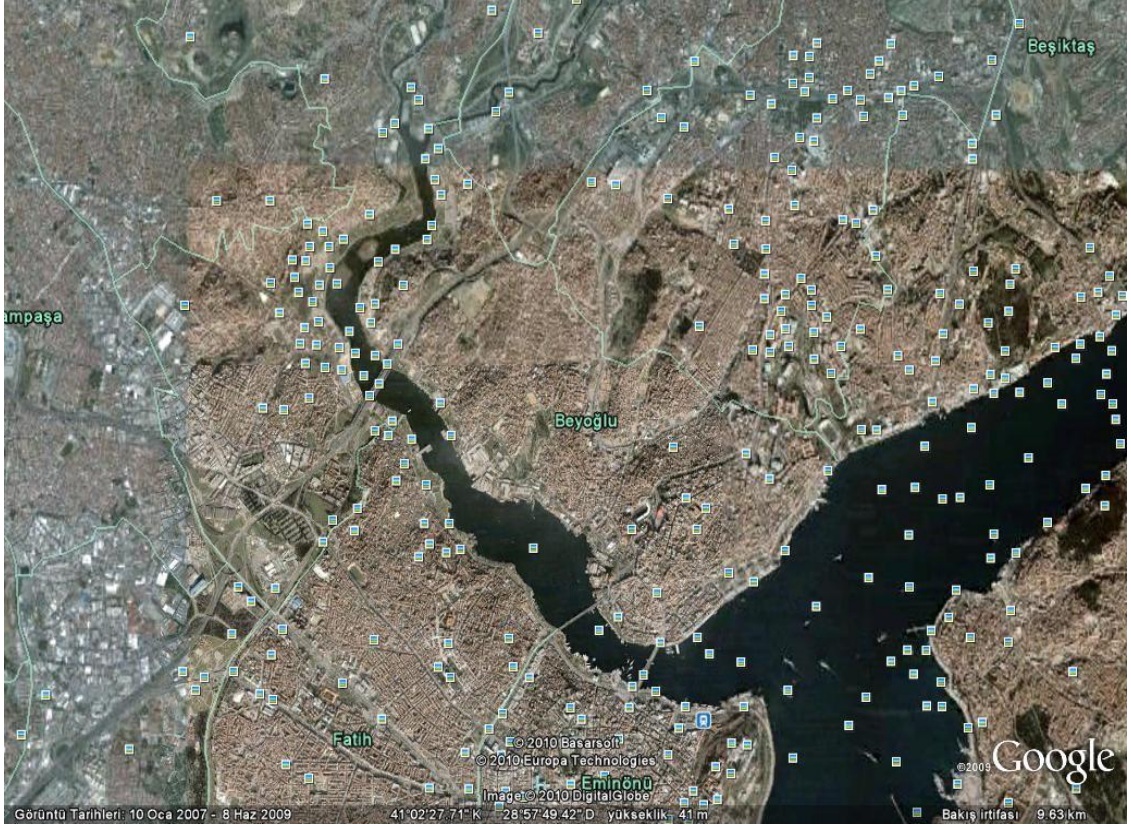
5. YEŞİL KORİDORLAR KAPSAMI İÇİNDE HALİÇ BÖLGESİ

Yeşil koridorlar açısından inceleyeceğimiz Haliç bölgesinin öncelikle tanınması gerekmektedir. Bu açıdan bölgenin tarihi ve konumu uygulanacak yeşil koridorlarında güzergahını belirlemekle birlikte bölgenin eski fonksiyonlarını da ortaya çıkarmıştır. Bu bölümde Haliç bölgesinin konumu, tanımı, tarihi ve beraberinde uygulaması yapılacak yeşil koridorlar ve güzergahları anlatılmaktadır.

Yeşil koridorlarımızın özelliği gereği yapılacak çalışmalar Tarihi, kültürel, rekreatif ve ekolojik çalışmalar olacaktır. Bu çalışmaların yapılmasından önce çeşitli bilgilere ihtiyaç vardır. Bu bilgiler genelde bölgenin genel tanımı arazinin topoğrafyası, jeolojisi, hidrolojisi, iklimi ve sosyal yapısı ile alakalı konulardır. Bunlar ile alakalı bilgiler verildikten sonra bunlar üzerinden önerilerde bulunulacaktır.

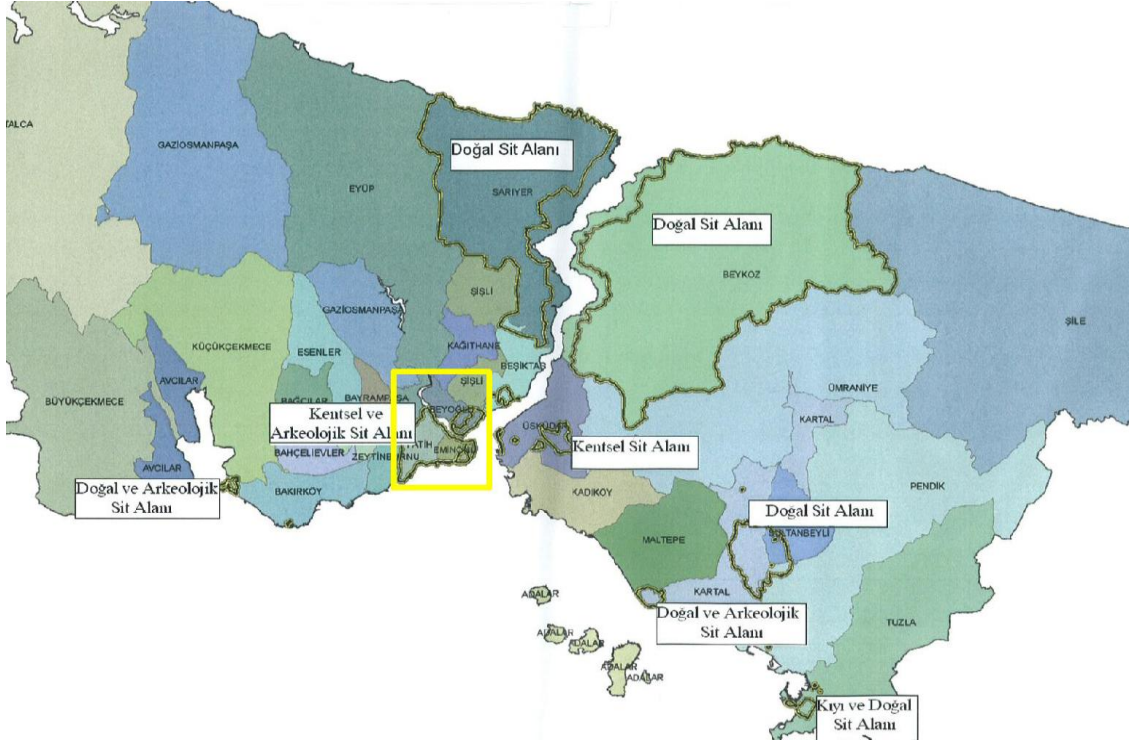
5.1. Haliç Bölgesi Konumu, Tanımı Ve Tarihi

Denizin kendisine ulaşan akarsu yatağının bir bölümünü doldurmasıyla meydana gelen yapının jeomorfolojik adı olan Arapça haliç sözcüğü, İstanbul Halicinin kent açısından taşıdığı önemden dolayı Osmanlılar döneminden bu yana bir özel isim haline gelmiş, birçok semti kapsayan bir kent bölgesi adı olmuştur.

Şekil 5.1. - Haliç'e sınırı olan ilçeler; Fatih, Eyüp, Kağıthane ve Beyoğludur. Kaynak :google earth-2010

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Müdürlüğü'nden aldığımız Şekil 5.2.'de gözüktüğü gibi Haliç Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanı Bölgesinde yer almaktadır.

Şekil 5.2. Haliç Bölgesinin Kentsel Durumu-Kaynak : İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Müdürlüğü – 2008

İstanbul'un Avrupa Yakasında Çatalca Yarımadası'nın güneydoğu ucunda, Boğaziçi girişinde Kağıthane ve Alibey derelerinin birleşen ağzının deniz tarafından dolmasıyla oluşan Haliç Tarihi Yarımada ve Beyoğlu Semtlerini birbirinden ayırır ve yaklaşık 8 km uzunluğundadır.

İstanbul'un gelişimine, doğal bir liman olan Haliç'in katkısı büyük olmuştur.

Güneyde Alibey deresinin döküldüğü Silahtar'dan Sarayburnu'na , kuzeyde Kağıthane deresinin döküldüğü Kağıthane'den Tophane'ye kadar uzanır. En geniş yeri Kasımpaşa Cibali arasında olup 700 metreyi bulur. İstanbul Boğazına açılan ağzı 1000 metredir.

Derinliği de yukarı kesimlerden Boğaz'a doğru yaklaştıkça artar. Eyüp önlerinde sadece birkaç metre derinlik bulunduğundan bu kesimde yayvan alüvyon odukları ortaya çıkmıştır. Unkapanı ile Azapkapı arasında 40 metreye varan derinlik Eminönü

Karaköy arasında 60 metreye yaklaşır. Yapılan tespitlere göre Haliç'in dibi V biçimindedir.

Ortası çok derin olmakla beraber yanlarda yüzyılların getirdiği toprak birikimi çamur kaplı yamaçlar oluşturmuştur.

Şekil 5.3.-Haliç Havzasi

Tarih boyunca İstanbul'un gelişmesinde coğrafi konumu kadar, doğal ve çok emin bir liman olan Haliç'te etkin olmuştur. Liman Avrupa yakasını ikiye ayırır. Yaklaşık 8 km uzunluğunda olup en geniş yeri Boğaz tarafındaki girişidir; dip tarafta iki dere sularını Halice boşaltır. Gel-git olayı ve akıntı yoktur. Etraftaki bereketli topraklar, bol balık, tatlı su dereleri ve şekli nedeniyle "Altın Boynuz" ismi bereket sembolü anlamında verilmişti. Bizans devrinde girişe gerilen zincir düşman donanmaları kuşatmasını önlerdi. Haliç kıyıları zaman, zaman bazıları askeri amaçlı olan köprülerle bağlanmıştır. Halen 5. köprü metro için planlanmaktadır.

İskelelerden Asya yakasına, Boğaziçi ve Adalara ulaşımı sağlayan vapur seferleri gün boyu hareketlidir. Topkapı Sarayı Harem bölümü Halici kuş bakışı seyreder. Sahilde bulunan saraya ait Sepetçiler Kasrı halen Uluslararası Gazeteciler camiasına tahsis edilmiştir. Avrupa trenlerinin son durağı 1890 tarihli Sirkeci İstasyonu burada bulunur. Eskisi Haliç içlerine taşınan yeni Galata köprüsü türünün en büyük örneğidir. Orta kısmı belirli günlerde açılır ve büyük tonajlı gemilerin trafiğine olanak sağlar. Köprü üstü yaya ve oto trafiği ile ve de sunduğu manzara ile hareketli ve güzeldir.

1950'li yıllarından itibaren başlayan kirlenme 1980'den beri süregelen çalışmalar ile düzelmiştir. En büyük hamlelerden birisi sonucu Haliç kıyılarında dört binden fazla yapı istimlak edilip, iş yerleri şehir dışındaki yeni merkezlere nakledilmiş, kıyılar park ve bahçeler ile çevrilmiş, ilk defa inşa edilen dev kanal sistemleri ve kolektörler ile sular temizlenmiştir. Sahil boyu devam eden surlardan ancak, ikinci Atatürk köprüsü sonrası ile üçüncü, eski Galata Köprüsü civarında ki bölümler zamanımıza gelebilmiştir. Balat semtinde sahildeki dökme demirden yapılmış küçük Bulgar kilisesi ve az ötede Fener Rum Ortodoks Patrikliği Baş kilisesi ve tesisleri yer almıştır. Karşı kıyıda; Kasımpaşada'ki büyük sahil binası (19 yy.) Deniz Kuvvetlerine aittir. Gemi çıpa ve demirleri atölyesi olan eski, 8 kubbeli bir yapı Koç ailesi tarafından tamir ettirilip maket, model, makine ve denizcilik alet ve edevatının teşhir edildiği bir müze haline getirilmiştir. Aynı semtteki Aynalı Kavak Kasrı Haliç Saraylarının günümüze gelmiş tek kısmıdır ve müze olarak ziyarete açıktır.

İlkçağ'ın Halicinde esas yerleşme bölgesinin Haliç'in sonunda bir yerde. hatta birkaç yerde olduğu tahmin ediliyor. Sarayburnu bölgesinde Halicin girişindeki bir yerleşmeden başka içerilerde daha başka bölgeler kurulmuş olduğu zannediliyor. Ancak bunlara dair bugün belirli bir iz yoktur. Yalnız iki akarsuyun döküldüğü yer olan Silahtarağa'da Roma dönemine ait bir yapının temelleri. Alibeyköy'ün Soya merası denilen yerinde bazı mahzenler, Küçükköy'ün Çiftlik mevkiinde MÖ VI. yüzyıla ait kalıntılar bu yerleşmenin tarihi derinlikleri görülüyor. MS 5. yüzyılda II. Teodosius Sarayburnu ile Ayvansaray arasında 20 kapıyla Haliç'e açılan surları yaptırdı. Ortaçağın askeri mimari bakımından en güçlü tahkimatı olan bu surların önünde, 1453'deki büyük fetih olayına kadar. batıdan gelen bütün akınlar kırılacaktır.

Bu dönemde Haliç'te yer alan küçük iskelelerden başka, Haliç de güvenli büyük bir liman teşkil ediyordu.

Bu dönemde surların dışındaki bölgede önemli bir yerleşim yoktu. Sularında balıkçılık yapılır, kıyıları da avcılık ve mesire alanı olarak kullanılırdı. Çevresindeki yerleşimin ise sadece tarihi yarımada da surların içinde kalan bölümde yoğunlaştığı görülür. Bu yoğunluğun ilk çekirdeğini de yarımada'nın burun kısmı oluşturur.

1.Justinianus zamanında (6. yüzyılda) Blahernai sarayını surların hemen dışında inşa ettirmiş ve ilk olarak surdışı yerleşime açılmıştı. Yine burada Hz. Meryem'e ithaf edilmiş büyük bir kilise ile iki küçük kilise yaptırılmıştır. Bugünkü Eyüp'ün biraz kuzeyine düştüğü tahmin edilen yörede deniz kıyısında Aziz Kosmos ve Aziz Damianos adlarına adanmış bir manastır vardı ve bu manastırdan dolayı yöre Kosmidion adıyla biliniyordu.

Haliç'in Beyoğlu yakasına Bizanslıların rağbet etmedikleri anlaşılmaktadır. Önceleri İncirlik anlamına gelen Sycae veya Sykais adı ile bilinen bu kısım Cenova sömürgesi olunca Galata adını almıştır. Bugünkü Azapkapı-Kasımpaşa arasından yukarıya doğru olan yamaç zeytin ağaçlarıyla kaplıydı.

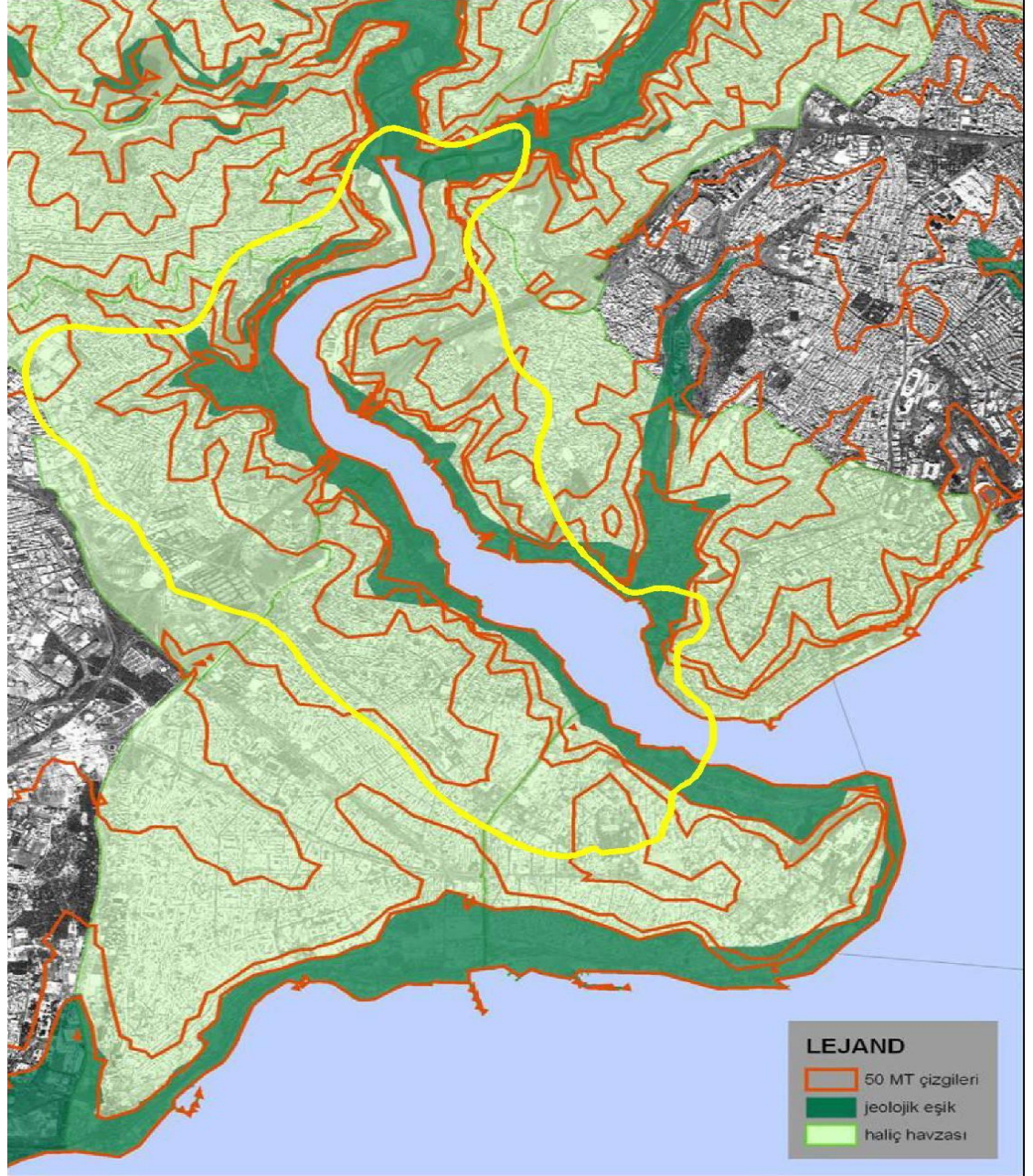
5.2. Haliç Doğal Yapısı

5.2.1. Jeolojik Yapı

Haliç,jeolojik yapı olarak yörenin temelini oluşturan grovak kaya, trakya formasyonu ve onun üzerindeki çökelti tabakalarından oluşur.

Bu oluşumda genç tektonik hareketlerin etken olduğu belirtilmektedir Fayların etkili olduğu yükselime bağlı olarak yörede hızlı bir aşındırma başlamış ve erozyonla karadan Haliç içine iri taneli malzeme taşınarak 2-8 metre kalınlığında çakıllı kumlu bir tabaka oluşmuştur.

Bunun üzerinde kalınlığı 20-40 m arasında değişen denizel nitelikli bir kil tabakası ve bunun üzerinde ise, kalınlığı yaklaşık 5-15 m olan siyah renkli organik muhtevası yüksek ve çok yumuşak kıvamda güncel bir çamur tabakası yer almaktadır.

Şekil 5.4. Haliç'in Jeolojik Yapısı. Kaynak :İ.BB. – İ.M.P. 2007

Haliç çevresindeki düzensiz ve nispeten yüksek dereceli ayrışma gösteren kayalar yapılaşmalara karşı düşük direnç göstermektedir. Bu, Haliç çevresindeki arazinin yapılaşma için uygun olmayan bir bölge olması anlamındadır

Kil ve marnların az, buna karşın kum ve çakılların daha yoğun olduğu yapı, erozyona karşı dirençli değildir. Bu nedenle kolayca aşınır ve taşınır.

Bu bölgelerde erozyona karşı önlem alınması gerekmektedir. Özellikle Haliç çevresindeki diğer vadiler erozyona karşı dirençsiz alanlardır. Bu alanlarda erozyona karşı ağaçlandırma, set yapımı ve benzeri önlemlerin alınması gereklidir

Kentin en yoğun bölgelerinden biri olan Haliç çevresi özellikle dere yatağı ve kıyılarında Balat-Hasköy bölgesinden itibaren yukarıya doğru önemli oranda çöküntüler oluşmuştur. Kasımpaşa iskelesinden yukarıya doğru eski dere yatağı boyunca çöküntüler var

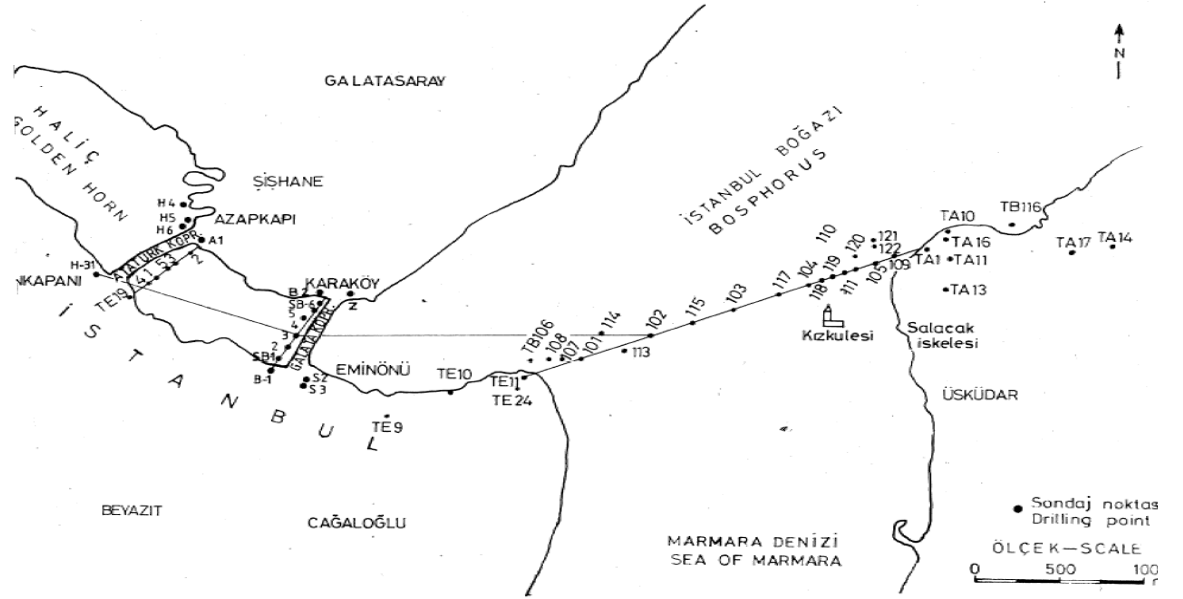
Eski bir dolgu alanı olan Sirkeci kıyısında da normal olarak çökme oranı yüksek görünüyor.

Şekil 5.5. Haliç Çevresi Çökme Alanları. Kaynak :İ.Bb. – İ.M.P. 2007

Yörede, deniz dibindeki genç kink hat Karaköy ve Sarayburnu açıklarında topografik düzensizliğe neden, olmuştur. Bunlardan, Karaköy açıklarındaki ani kot değişimi, Haliç çökelleriyle İstanbul Boğazı çökellerinin sınırını teşkil etmektedir. Bu fay ile ikinci topoğrafik düzensizliğe neden olan Sarayburnu yakınlarından geçen faylar kademeli olarak Haliç'i asılı bir vadi durumuna getirmiş ve Haliç'te yer alan genç çökellerin, İstanbul Boğazı güneyinde daha derin kotlarda yer almasına neden olmuştur.

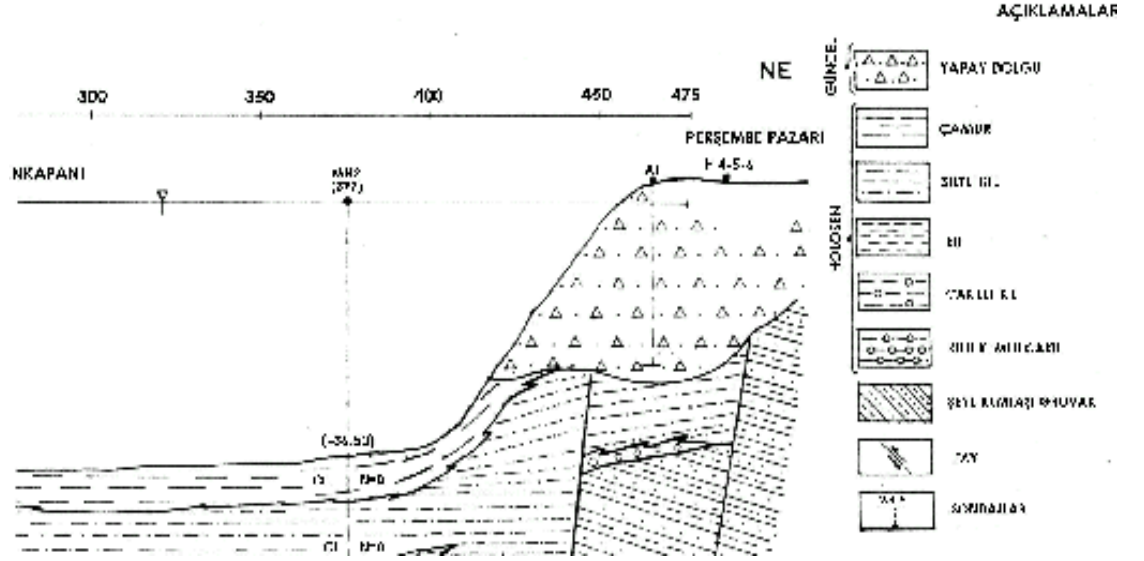
İstanbul'da yapımı tasarlanan. Sarayburnu-Salacak arası Tüp Tünel ve Haliç Metro projeleri için yapılan 29 adet (24 adet Boğaz'da, 5 adet Haliç'te) ve yeni Galata Köprüsü için yapılan 6 adet deniz sondajı ile incelenen bölgedeki, bazı kara sondajı verileri esas alınmıştır. Bu projeler kapsamında yapılan deniz sondajları konumları ve derinlikleri, itibariyle ilk. defa. İstanbul Boğazı ve Haliç'in enine stratigrafik kesitlerinin fiziksel sondaj bulguları ile ayrıntılı olarak belirlenmesini mümkün kılmıştır.

Şekil 5.6. Bölgenin Coğrafi Durumu Ve Sondajların Konumu. Kaynak :İ.BB. – İ.M.P. 2007

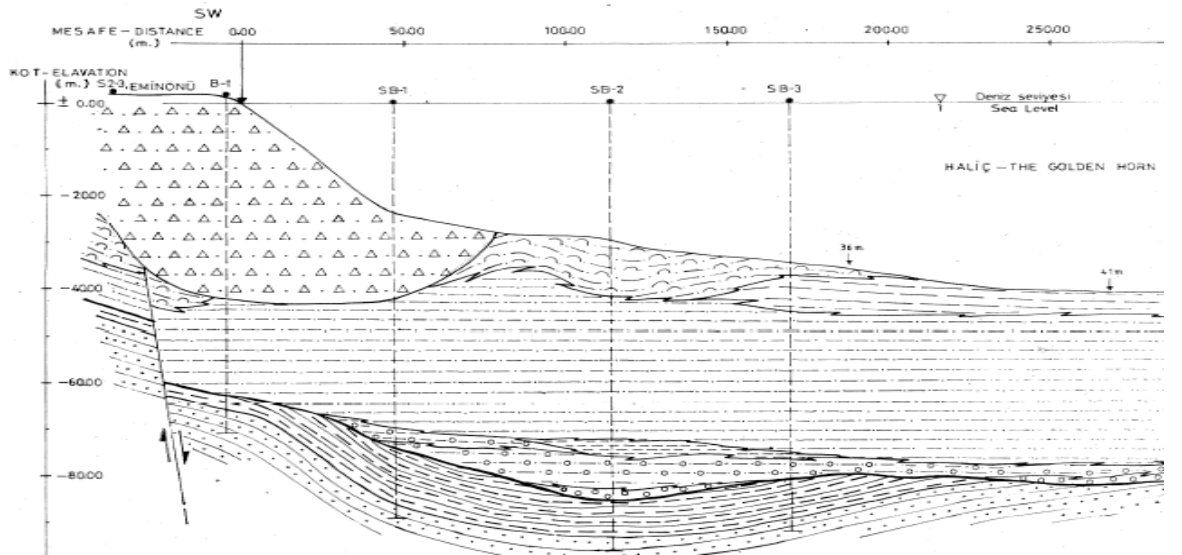
Çatlak aralan kil dolgulu kumtaşı-siltli-kiltaşından oluşmaktadır. Bu temel üzerinde Haliç çökellerinin tabanını oluşturan gri renkli kumlu killi çakıl düzeyi yer almaktadır.

En üst seviyede de siyah,renkli pis kokulu, çok yumuşak, organik muhtevası yüksek güncel çamur tabakası yer almaktadır. Bu özellikleri ile deniz dibi zemin kotundan itibaren çok yumuşak orta-katı kıvrımlara geçen killi zeminlerden oluşmaktadır.

Şekil 5.7. Unkapanı-Şişhane Arası Jeolojik Kesit. Kaynak :İ.B.B. – İ.M.P. 2007

Haliç çökellerinin tabanını oluşturan, bol ve az çakıllı düzeyler çökeltme ortamının gittikçe düşük enerjili bir ortama geçtiğini göstermektedir.

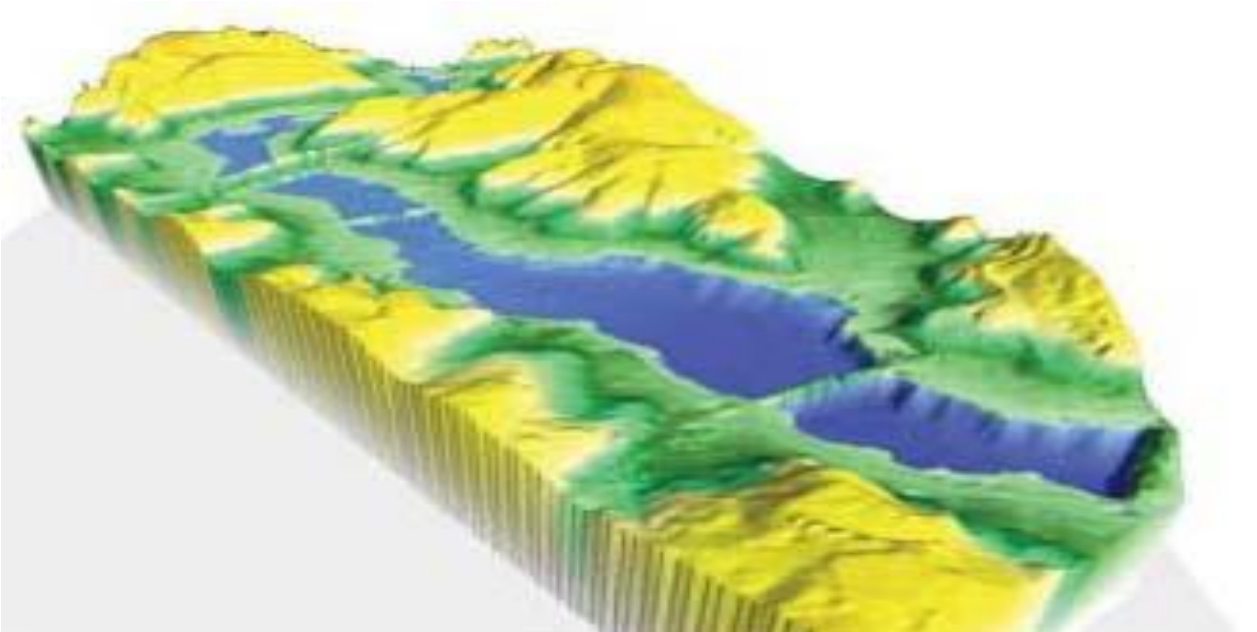
Şekil 5.8. Eminönü-Karaköy Arası Jeolojik Kesiti. Kaynak :İ.B.B. – İ.M.P. 2007

5.2.2. Topografik Yapı

Haliç'in genel görünümü bir vadi şeklindedir. Her iki yakada kıyı çizgisinden itibaren yaklaşık 100-200 m genişlikte ve bir kaç metre yükseklikte düz bir sahil şeridi yer almaktadır. Alüvyon ve dolgu toprak karışımından oluşan bu şeridin bitiminden itibaren her iki yakada kaya ortam başlamakta ve yapı aniden dikleşerek yükseklikleri 50- 140 m arasında değişen bir topoğrafya oluşmaktadır.

Haliç topografyası ise, üst bölgelerde hızlı bir değişime uğramış ve yer yer adacıklar oluşarak dolma noktasına gelmiştir. 1997-1999 yılları arasında yapılan tarama çalışması sonrasında, Eyüp Sultan'dan yukarısı, dere ağızlarına kadar yaklaşık (-4 m) kotunda, Eyüp Sultan Lisesi'nden aşağı doğru yaklaşık Balat İskelesi'ne kadar (-5 m) kotundadır.

Taşkızak Tersanesinden itibaren deniz dibi topografyası hızla derinleşmekte ve Unkapanı-Yeni Galata Köprüsü arasında yaklaşık (-35m) 'ye ulaşmaktadır.

Şekil 5.9. Haliç Ve Yakın Çevresinin 3 Boyutlu Görünümü. Kaynak :İ.Bb. – İ.M.P. 2007

İstanbul Metropolitan Alanı, Marmara kıyılarından kuzeye doğru hafif eğimlerle yükselen ve yer yer belirginleşen platolar ve tepelerle vurgulanır.

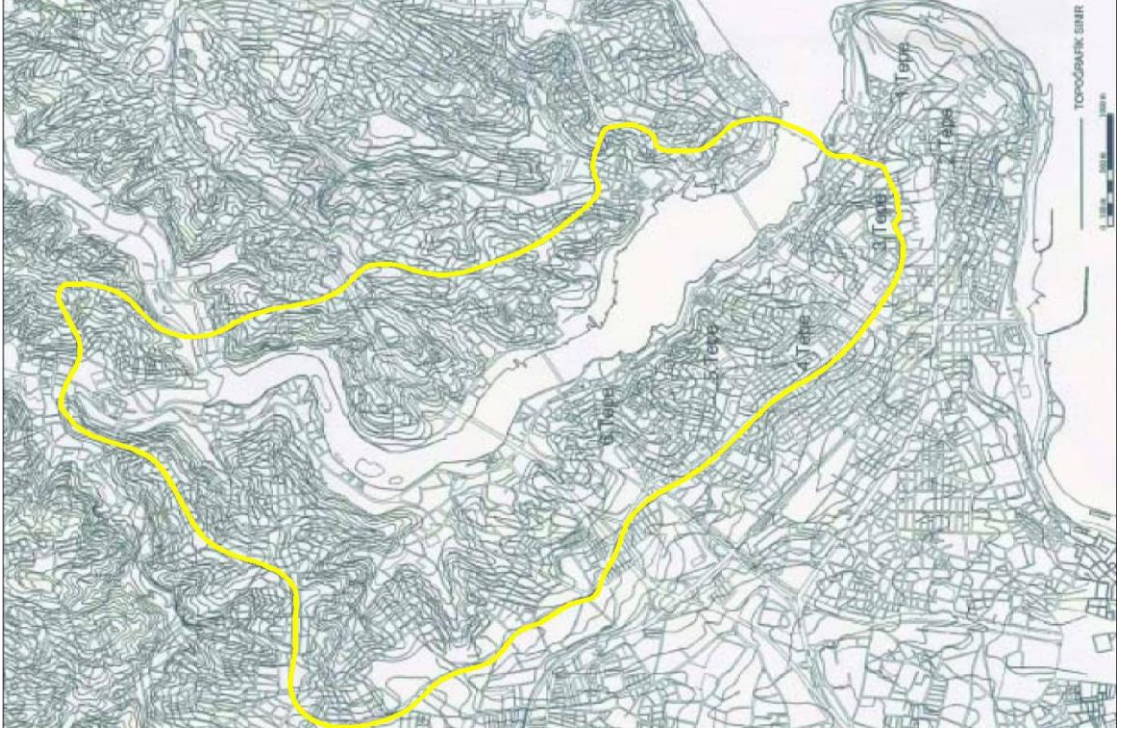
Haliç'in Topografik yapısını oluşturan öğeler.

- Haliç kıyı şeridi
- Tepeler ve Sırtlar
- Yamaçlar
- Teraslar

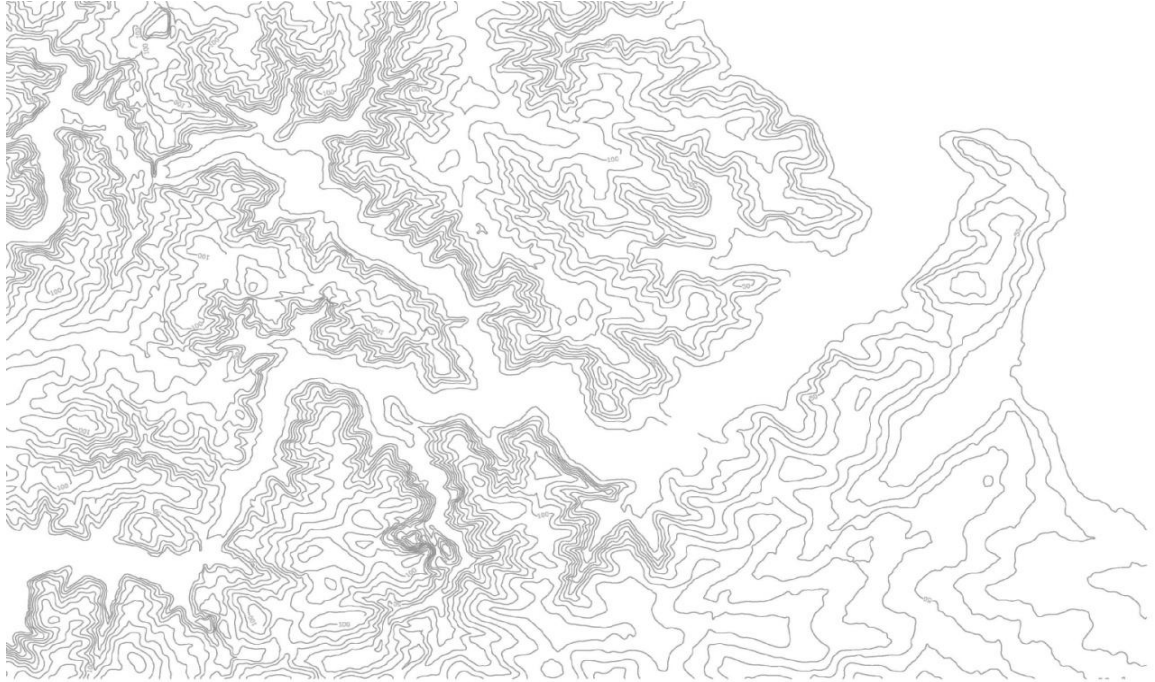
Haliç'in fiziksel yapısının en belirgin ve özellikle biçimleniş ve siluet açısından en önemli öğeleri tepeleridir. İstanbul silüetini yedi noktada vurgulayan bu tepeler, gerçekte vadilerle ayrılmış bir sırt elemanının yüksek noktaları durumundadır

Kıyı ve tepelerin oluşturduğu sırtlar arasında kalan yamaçlar, Haliç'in fiziksel yapısının önemli bir başka ögesidir. Yamaçların tarihin her dönemi boyunca kentsel gelişme ile bütünleştiği görülmektedir. Özellikle de Haliç yamaçlarının daha fazla eğimli olmalarına rağmen daha çok kentsel gelişime açık olduğu görülmüştür

Topografyayı oluşturan tepe, vadi, su alanları gibi elemanlar tek tek düşünüldüklerinde, bölgeleri ayırarak alt sınırlar oluşturdukları; ama bir bütün içinde ele alındıklarında, devamlılık oluşturarak bir bölge için sınır oluşturdukları görülür. Topografik özelliklerine dayanarak tepe noktalarından geçen bir topografik sınır oluşturulmuştur. Tepe noktalarının devamlılığı algısal olarak birleştirildiğinde bu sınır oluşmaktadır. Aynı zamanda kapalı bir mekan olarak da algılanmakta ve topografik sınır içinde kalan alan Haliç bölgesi olarak tanımlanmaktadır.

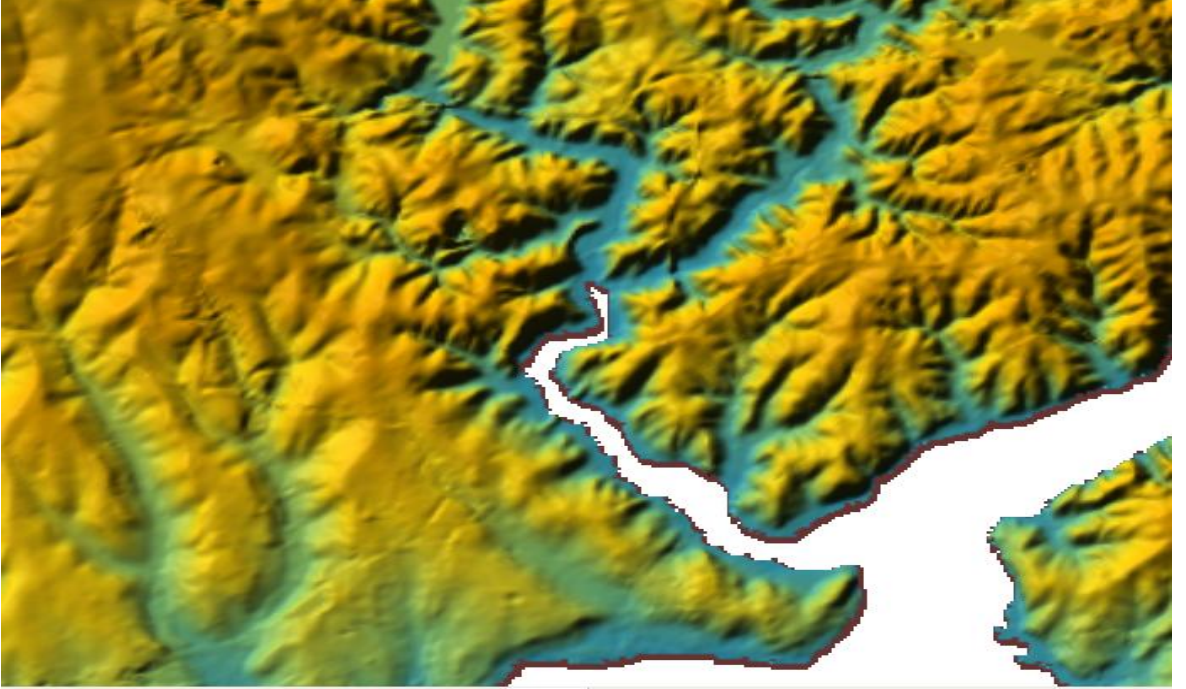
Şekil 5.10. Halic Silüetine Bakıldığında Da Topografyaya Bağlı Olarak En Üst Nuktada Yer Alan Devamlılık Gösteren Objeler Bir Çizgi Olarak Algılanır. Kaynak :İ.BB. – İ.M.P. 2007

Şekil 5.11. 10 M'lik Eşyükseklik Eğrili Topografik Harita. Kaynak :İ.Bb. – İ.M.P. 2007

Kendi içinde kapalı bir su ögesine sahip olan Haliç'te yönelme,yaklaşma ve sınırları su belirlemiş durumdadır

Kara sınırlarını yollar belirlerken deniz sınırlarını oluşturan kıyılar ise yollar gibi devamlılık etkisi verir. Kıyılar bağlayıcı ögeler olmakla birlikte, ayırıcı etkileri de vardır. Su ile kara arasında iki elemanı ayıran sınır olarak da algılanmaktadır

Şekil 5.12. Haliç Bölgesi Coğrafi Haritası. Kaynak :İ.B.B. – İ.M.P. 2007

5.2.3. İklim

İstanbul'da genel olarak Akdeniz iklim koşulları etkisini yürütür. Bu iklim, kıyı bölgelerle iç kesimlerde biraz farklılıklar gösterir.

Bilindiği gibi, Akdeniz ikliminde yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır. İstanbul iklimi, bir yandan Karadeniz'in bir yandan Balkanlar ve Anadolu kara ikliminin etkisiyle meydana gelmiş özel bir durum gösterir.

Kandilli Rasathanesinin kaydettiği gözlemlere göre İstanbul'da yılın ortalama sıcaklığı 13,7 derece, ocak ayı ortalaması - 5 derece, temmuz ayı ortalaması, 22,7

derecedir. Yıllık yağış 789'mm.dir. Yağışların % 38'i kış % 1 8'i ilkbahar, % 13'ü yaz, % 31' sonbahar mevsimindedir.

İstanbul'da yazın genel olarak poyraz, kışın karayel, yıldız karayel ve lodos eser. Kible ve lodos yağış getirir.

5.2.4. Hidrolojik Yapı

Güneyde Alibey deresinin döküldüğü Silahtar'dan Sarayburnu'na , kuzeyde Kağıthane deresinin döküldüğü Kağıthane'den Tophane'ye kadar uzanan Haliç'in en geniş yeri Kasımpaşa Cibali arasında olup 700 metreyi bulur. İstanbul Boğazına açılan ağız 1000 metredir.

Derinliği de yukarı kesimlerden Boğaz'a doğru yaklaştıkça artar. Eyüp önlerinde sadece birkaç metre derinlik bulunduğundan bu kesimde yayvan alüvyon odacıkları ortaya çıkmıştır. Unkapanı ile Azapkapı arasında 40 metreye varan derinlik Eminönü Karaköy arasında 60 metreye yaklaşır. Yapılan tespitlere göre Haliç'in dibi V biçimindedir.

Ortası çok derin olmakla beraber yanlarda yüzyılların getirdiği toprak birikimi çamur kaplı yamaçlar oluşturmuştur.

Haliç'in oluşumu Boğaziçi'ninkiyle birliktedir II. Ve III.zamanlarda meydana gelen tektonik olaylar sonucunda Boğaziçi gibi Haliç yatağı da kırılmış ve bir akarsu vadisine dönüşmüştür.

1954 senesinde sanayi bölgesi ilan edilen Haliç hızla kirlenmeye başladı.

Çevrede kurulan bir çok sanayi kuruluşunun atıkları Haliç'i kirletmekteydi. Bu nedenle bir zamanların kültür vadisi olan ve içinde bir çok medeniyetin tarihini barındıran Haliç, kısa bir zaman öncesine kadar su derinliği yer yer yarım metrenin altına kadar düşmüş, sandalların bile yol alamadığı bir bataklık haline gelmişti.

1960'lı yıllarda Haliç'i kurtarmak için çeşitli projeler üretildi, ancak hayata geçirilemedi.

1970'li yıllarda bölgedeki gemi söküm yerlerinin başka illere taşınmasıyla, Haliç'in Boğaza kanallarla bağlanarak temizlenmesi gündeme geldi, ancak uygulanamadı. Haliç'i kurtarmak için iki konunun mutlaka gerçekleşmesi gerekiyordu.

1.Haliç'e gelen atık suların girişinin önlenerek, arıtma tesislerine iletilmesi.

2.Haliç'in zaman içinde birikmiş olan çamurunun taranarak, uygun bir alanda toplanması

Bu amaçlarla Haliç'in ve çevresinin yeniden düzenlenmesi, geçmişteki özelliğinin geri kazandırılabilmesi için İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İSKİ tarafından dünyanın en büyük çevre koruma projelerinden "Haliç Çevre Koruma Projesi" başlatılmıştır.

Haliç Çevre Koruma Projesi 5 büyük safhaya ayrılmıştır. Bunlar;

1.Etüt ve Proje safhası

2.Tarama safhası

3.Atıksu kuşaklama kollektörleri ve tesislerinin inşası safhası

4.Çevre düzenlemesi safhası

5.Turizm, kültür, sanat ve rekreasyon vadisi olarak bölgenin tanzimi safhası

Bu kurtarma projeleri 2 adettir. Bunlar;

- Güney Haliç Projesi

Haliç'in güneyinden derelerle veya doğrudan Haliç ve Marmara denizini kirleten atıksuların toplanarak Yenikapı Arıtma Tesislerine iletilmiştir.

- Kuzey Haliç Projesi

Haliç'in kuzeyinden derelerle ve doğrudan Haliç'e akan atıksular toplanarak arıtma tesisine iletilmiştir.

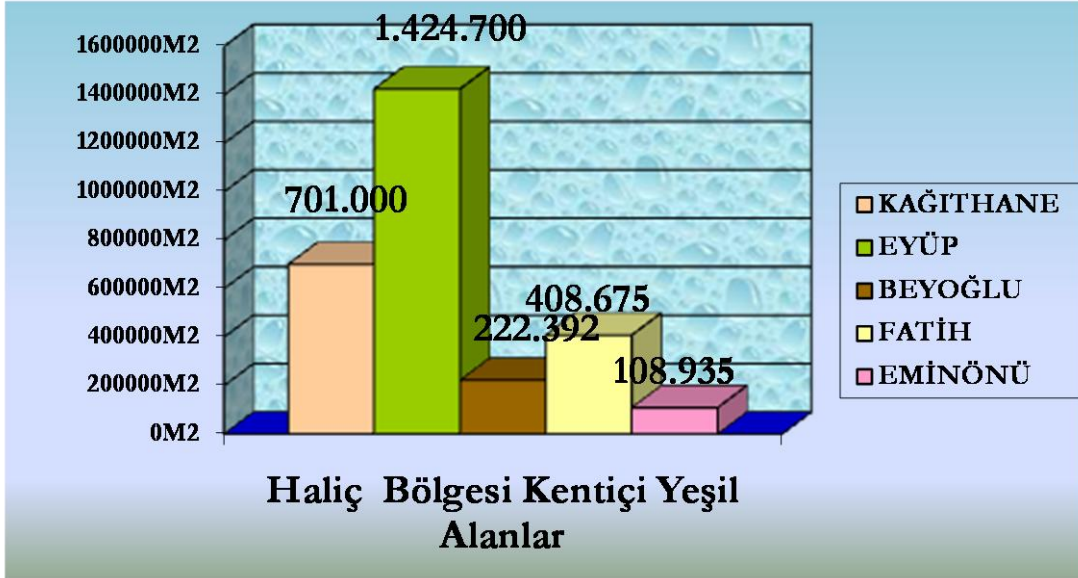
Haliç, Marmara Denizi ve Karadeniz'de bazı numune alma istasyonları kurmak suretiyle sürekli olarak "Su Kalitesi İzleme" çalışmalarını yürütülmektedir. Bu çalışmalar İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, İTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü, TÜBİTAK Marmara Araştırmaları Merkezi ve İSKİ ekipleriyle ortak gerçekleştirilmektedir.

Marmara Denizi, İstanbul Boğazı boyunca, Haliç'te ve Karadeniz'de olmak üzere toplam 49 istasyondan numune alınarak ölçüm yapılmaktadır. Kirlilik izleme çalışmaları boğaz boyunca yerleşik istasyonlarda her ay, Marmara Denizi ve Karadeniz istasyonlarında 4 mevsim olarak yapılmaktadır.

Marmara, Boğaz ve Haliç'in akıntısından, suda bulunabilecek deterjan, petrol ürünü yağ, koli basili, tuzluluk gibi 40 çeşit parametrenin incelenmektedir. Haliç'te yaşayan balık türü 34'e çıkarken, Koliform bakterileri açısından Haliç'in birçok bölgesinde Avrupa Birliği Mavi Bayrak değerlerinin sağlandığı tespit edilmiştir. Haliç'te canlı hayatının geliştiğine örnek olarak dil balığı, iskorpit, gelincik larvalarına bolca rastlanmaktadır. Ayrıca dünyada nesli tükenmekte olan Deniz atı Haliç'te yaşamaya başlamıştır.

5.2.5. Mevcut Yeşil Alanlar

Park ve Bahçeler Müdürlüğü Haliç Bölge Şefliği bazında haliç bölgesinde kent içi yeşil alanlar toplam olarak 89 adet olup; toplam alan 2.865.702 metrekaredir.

Haliç Bölgesi havzasında bulunan kent içi yeşil alanlar aşağıdaki çizelge 5.1.'de gösterilmiştir.

Çizelge 5.1. Haliç Bölgesi Havzasında Bulunan Kent İçi Yeşil Alanlar. Kaynak: İ.B.B Park Ve Bahçeler Müd. -2007

Kağıthane Çevresi	
Adi	TOPLAM ALAN m2
Kağıthane Çevresi Toplam	701.000
Eyüp Çevresi	
Adi	TOPLAM ALAN m2
Eyüp Çevresi Toplam	1.424.700
Beyoğlu Çevresi	
Adi	TOPLAM ALAN m2

Beyoğlu Çevresi Toplam	222.392
Fatih Çevresi	
Adi	TOPLAM ALAN m2
Fatih Çevresi Toplam	517.610

Pasif yeşil alanlar insanlar tarafından doğrudan kullanılan rekreasyon alanları dışında kalan yeşil alanlara yapılan tanımlamadır. Bunlara en iyi örnek orta refüjlerdir. Genel bir sınıflandırması yoktur. Bu alanların peyzaj çalışmalarında doğrudan müdahale şansı azdır. Genelde mevcut durumları rehabilite edilir. Yalnız bütünleştirme çabalarında geçirgenliğin sağlanabilmesi için bu bölgelerde de kısmen çalışma yapılması şarttır. Bu da yetkili kurumlardan izni gerektirecektir.

Anıt ağaçların bilimsel tanımı “Yaş, çap ve boy itibariyle kendi türünün alışılmış ölçüleri üzerinde boyutlara sahip olan, yöre folkloründe, kültür ve tarihinde özel yeri bulunan, geçmiş ile günümüz, günümüz ile gelecek arasında iletişim sağlayabilecek uzunlukta doğal ömre sahip olan ağaçlar anıt ağaçlardır” biçiminde yapılmaktadır.

Ancak, izleyenlerde takdir ve hayranlık duygusu uyandırmak suretiyle birey ve toplum psikolojisini etkilese de, bu iki ölçüt, yani çap ve boy, bir ağacı anıtlılaştırmak için yeterli değildir. Anıt ağaçların kuşaklar arasında bağ kurabilecek uzunlukta doğal ömre sahip olması da zorunludur. Bu sebeble Kavak, Söğüt, Kızılağaç gibi ağaçlar ne denli hacimli ve görkemli olursa olsunlar anıt sayılamazlar.

Ağaçlara anıtsal nitelik kazandıran ikinci gurup özellikler ise, ilgili ağaca atfolunan moral ve kültürel ayrıcalıklardır. Fiziksel boyutlar yönünden olağanüstü sayılmasa da, yöre kültüründe olumlu veya olumsuz, gerçek veya hayal ürünü, mistik veya folklorik bir öyküye sahip olmak , ya da yöresel veya ulusal tarihte kimi olaylar ile özdeş hale gelmek ve onlara tanıklık etmek de ağaçlara anıtsal nitelik kazandırmaktadır.

Çizelge 5.2. Haliç bölgesinde bulunan anıt ağaçlar. Kaynak : İ.B.B – İ.M.P 2007

Ağaç Türü	Çevre (m)	Çap (m)	Boy (m)	Yaş (yıl)	Anıtsal Niteliği	Bulunduğu yer
Platanus acerifolia Londra Çınarı	7,35	2,34	23,5	320	Tarihsel, Fiziksel Boyut ve Estetik	Eminönü, Gülhane
Platanus acerifolia Londra Çınarı	9,10	2,90	20,5	600	Tarihsel, Mistik, Fiziksel Boyut ve Estetik	Eyüp, Eyüpsultan Camii Dış Avlu

5.3. Haliç Bölgesi Sosyo- Kültürel Özellikleri

Haliç bölgesine birçok ilçenin sınırı vardır. Bu ilçeler Beyoğlu, Eminönü, Eyüp, Kağıthane ve Fatih'tir. Bu bölümde bölgeye sınırı olan bu ilçelerin sosyo- kültürel özellikleri ilçe ilçe ele alınmıştır. Her ne kadar Fatih ve Eminönü ilçeleri birleşmiş olsada bu bölümde ayrı ayrı ele alınmıştır.

Beyoğlu Haliç kıyısına sınırı olan ilçeler arasında kültürel açıdan en çok renge sahip ilçedir. Beyoğlu toplam nüfus bakımından artış değil azalma göstermiştir. Bu azalma önceleri ilçe sınırlarının değişerek bir kısım arazinin ilçe sınırları dışında kalmasından, daha sonra ise normal gelişme düzeni içinde büyüyebileceği herhangi bir yer kalmaması nedeniyle olmuştur. Konut alanlarının iş alanlarına dönüşmesi de tüm bunların dışında kalan fakat başrolü oynayan bir durumdur.

Beyoğlu İlçesi 231.900 nüfusıyla İstanbul içerisindeki ilçelerin toplam nüfusunun %2,55'ini oluşturmaktadır.

Toplam istihdam edilebilir nüfus 91369 dur. Bu nüfusun 5328'i işsizdir. Beyoğlu ilçesinde çalışanların büyük kısmı üretim, ticaret ve hizmet işlerinde çalışmaktadır. Beyoğlu'nda nüfusun yaş ve cinsiyet yapısına bakıldığında 15–35 yaş grubunun ağırlıklı olduğu ve kadın erkek nüfus oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. İlçe merkezinde 6 yaşın üzerindeki nüfusun okur yazarlık oranı 1990da %88.2dir. Okuma yazma bilenlerin %83,3 i bir eğitim kurumundan mezun,

bunların %70 i ilkokul,%13ü ortaokul ve dengi, %13ü lise ve dengi, %4ü yüksek öğretim mezunudur.

Toplam nüfusu “231.900” olan Beyoğlu, toplam “60.431” aile sayısına sahiptir.

Ortalama hane halkı büyüklüğü “3,84” olup, ortalama hane halkı büyüklüğü “3,85”olan İstanbul’a yakın bir değerdedir.

Beyoğlu’nda çalışabilir durumdaki işgücü 186.530 iken bu nüfusun 76.941’i çalışmaktadır. Çalışabilir nüfusun %41,2 si çalışmakta iken %58,8’i işsiz nüfus olarak görünmektedir. bölgede kayıt dışı çalışanların olabileceğini söylemek mümkündür.

Bizans döneminde; Galata'nın parlak dönemi 12. yüzyılda buraya bazı ayrıcalıklarla yerleşen Cenovalılar ile başlar.

Bölge bir ara Venediklilerin eline geçer. 13.yüzyıldan sonra bölge Cenovalıların egemenliğinde bir Latin Kolonisi haline gelir.

Osmanlı döneminde; 19. yüzyılda nüfus artınca yerleşim yukarı doğru kayar, konsolosluklar orada kurulur, zaman içinde bu günkü Beyoğlu kurulur. Galata'yı çevreleyen ve Galata Kulesi'nde uç noktaya ulaşan surlar Osmanlılarla birlikte yıkılır ve zaman içinde geriye çok az bir kalıntı kalır.

Gemicilerin semti olması nedeniyle aynı zamanda bir eğlence merkezi haline gelen Galata sık yangınlarıyla sürekli yenilenir (Kaptan-1998).

Yabancı devlet temsilcilerinin, reformcu sultanların Beyoğlu'na ağırlık vermesiyle büyük kamu binalarına sahip olur. Beyoğlu’nda tarihi birçok camii ve kilise birarada renkli bir kültür mozaii çizmektedir.

18-19 yüzyılın Pera kültürünü biçimlendiren Levanten kültürü, ilginç bir sosyokültürel olay olarak incelenebilecek denli önem taşır. Bu kültür elbette sadece karnavallar, balolar gibi popüler kültür öğelerinden oluşmamaktadır. İstanbul’a

gazeteleri onlar getirmiştir, dünya ahvaline yönelik aktif ilgi bu insanların eseriymiş; ilk konserler, opera, bale, tiyatro ve sinema onlarla gelmiştir. Hatta bugünkü alışveriş merkezlerinin ilk örneklerini de bu dönemde İstanbul'a gelmiştir.

Cumhuriyet döneminde; Cumhuriyet'ten sonra, büyükelçiliklerin Ankara'ya nakledilmesi, varlık vergisi konulduktan sonra bir çok gayrimüslim vatandaşın Türkiye'yi terk etmesi, İsrail'in kurulması üzerine çok sayıda Yahudi'nin İsrail'e göç etmesi, bölgedeki gayrimüslim nüfusun azalmasına yol açmış, nüfus dengesi Müslümanlar lehine değişmiştir (Baştunç, 1993).

Eminönü ilçesi İstanbul'un tarihi yarımada olarak bilinen kısımda yer aldığından genişleyebilecek herhangi bir alan yoktur. İlçenin kuzey ve kuzeybatısında hakim olan ticaret fonksiyonu daha sonraki yıllarda güney ve güneydoğuya doğru yayılmıştır. İlçenin güneyinde yer alan birkaç mahalle dışına da hakim fonksiyon ticarete kaymıştır. Bununla beraber, geçmişten bu yana ticaret sahasının içinde yer yer bekarların kaldığı pansiyonlar ile gelir düzeyi düşük ailelerin yaşadığı konut alanları da bulunmaktadır.

Oransal olarak en büyük göçmen nüfusu barındıran ve bu nüfus arasında erkeklerin ağırlıkta olduğu bir bölgedir.

Eminönü ilçesindeki tüm mahallelerde de son 15 yıllık dönemde büyük bir nüfus düşüşü olduğu görülmektedir. Fatih'te olduğu gibi Eminönü ilçesinde de sosyal yapıda büyük değişim olmuştur. Özellikle Süleymaniye bölgesinde bekar evlerinin sayısı oldukça fazladır ve nüfus değerlerinde de önemli bir yitimi görmektedir.

2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre Eminönü ilçesinin nüfusu 55.548 kişidir. Fakat gündüz nüfusu 2 milyona yakın bir seviyeye gelmektedir. Eminönü İlçesinde nüfusun en fazla olduğu mahallenin Nişanca Mahallesi olduğu görülmektedir.

Eminönü İlçesi nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımına baktığımızda, 15 ile 30 yaş arasındaki nüfusun önemli bir orana sahip olduğu görülmektedir. Burada dikkati çeken en önemli nokta, Eminönü İlçesi'ndeki 15 ile 30 yaş arasındaki erkek nüfusunun kadın nüfusuna göre daha yüksek seviyede olmasıdır. Bu durum,

Eminönü İlçesi'nin göçle gelen ve bu bölgedeki ticaret kollarında çalışan genç ve bekar erkek nüfusu açısından yoğun olması ile açıklanabilir.

Bizans döneminde Sarayburnu'nun batısından başlayarak Sirkeci-Eminönü sahilinin tümüyle liman olduğu, yamaçlarda, dönemin kent soylularının, ileri gelenlerinin konutlarının yer aldığı bilinmektedir.

Bahçekapı çevresindeki nüfusun çoğunluğunu o dönemde Museviler oluşturmaktadır. Ancak 1569'da Yahudi Mahallesi bütünüyle yanmıştır. Bahçekapı semti 1960'lara kadar konutların da bulunduğu bir bölge iken daha sonra tamamiyle bir ticaret merkezi haline gelmiştir.

Bugün de Eminönü'nün tarihsel süreç içindeki birikimi kendisini pek çok dernek ve vakıf örgütlenmelerinde göstermektedir.

Eyüp ilçesi de sanayi faaliyetleri dolayısıyla nüfusun geliş sahası olmuştur. Alibeyköy ' de devreye giren önce atölye tipi daha sonra kendini büyük sanayi kuruluşları şeklinde gösteren faaliyetler, özellikle Haliç kıyılarında varlığın fazlasıyla hissettirerek buralarında sonunun hazırlanmasına sebep olmuştur.Sadece nüfus artmakla kalmamış, sanayi atıkları sayesinde kirlilikte en son noktaya ulaşmıştır. Sanayi faaliyetlerinin devamı boş alanların kaçak yapılanmalarla dolmaya devam etmesine neden olmuştur.

Eyüp ilçesinde 1975-2000 yılları arasında sürekli bir nüfus artışı gözlenmektedir. İlçedeki nüfusun Alibeyköy'de yoğunlaştığı görülmektedir.

2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre Eyüp ilçesinin nüfusu 255.912 kişidir. Alibeyköy nüfusu 136.172 olarak ilçenin yarısından fazlasına takabül etmektedir. Eminönü İlçesinde nüfusun en fazla olduğu mahallenin Nişanca Mahallesi olduğu görülmektedir.

1950 yılından 1970'lere kadar Alibeyköy Balkanlardan özellikle Yugoslavya'dan serbest göçmenlerin yerleştiği bir alan olarak görülmektedir.

1970'lerden sonra imar işlerinin, İskân ve kontrollerinin Eyüp ilçesinde bitmesi sayesinde Savaş'daki (Yeşilpınar) kooperatif sitelerinde büyük gelişmelerle birlikte bu alanlarda nüfusun arttığı görülmektedir. Yeni açılan parsellerde kooperatiflere verilmiştir.

Nüfusun yapısına bakıldığında ise, genç nüfusun ilçeye hakim olduğu görülmektedir. Eyüp İlçesi genelinde yaş gruplarının 15 ile 19 yaş arasında yoğunlaştığı ve 25-30 yaş grubu arasında doruğa ulaştığı görülmektedir.

Eyüp, kutsal bir yer, bir sığınak, mezarlıkları, ibadet mahalleleri, kılıç kuşanma törenleri ve kurban kesim yerleriyle inancın ve inanç örgütlenmesinin mekanı olmuştur.

Pagan-Bizans-Osmanlı geçişlerinde tapınağın üzerine kilise, kilisenin üzerine cami ve yanına külliye, mezarın yanına yatır yapılması, inanç simgelerini ve onların etrafında örgütlenmeyi gösterir. Eyüp, Pagan-Hıristiyan-Müslüman ve Bizans-Arap-Osmanlı örtüşmelerinin tanığıdır.

Eyüp ilçesinin metropoliten alan içindeki tarihsel ve kültürel önemi; daha çok Eyüp Sultan Külliyesi, müze niteliğindeki mezarlıklar, türbeler ve Osmanlı dönemi kültürünü yansıtan hizmet yapılarıdır. Bu kültürel değerler sadece kendi bölgesine hitap etmemekte, aynı zamanda özellikle dinsel açıdan önemli günlerde çok sayıda kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Özellikle cemaat toplumu olması dolayısıyla camiler, medreseler, vakıf binaları, konaklar en önemli miraslardan sayılmaktadır (Elpen, 2004).

Kağıthane; 1987 yılına kadar Şişli'nin bir köyü durumundaydı. Ancak 1960 ve sonrasında görülen hızlı nüfus artışı, başta inşaat sektörü olmak üzere öteki temel ihtiyaç mallarının pazarlanmasına ilişkin ticari faaliyetleri canlandırdı. Böylece köy içindeki çarşıda gelişti ve bu çarşının çevresinde çok katlı apartmanlar yükseldi. Köyler hızlı kasabalaşmaya bu dönemde başladı. Kağıthane İlçesi'nde Sivas doğumlular ve Karadeniz'den gelenler öndedir.

Kâğıthane İlçesi'nin 2000 yılı nüfusu 345.239 ile İstanbul sınırları içindeki ilçelerin toplam nüfusunun %3,80'ini oluşturmaktadır.

Nüfus büyüklüğü açısından 12. sırada yer aldığı görülmektedir. Ayrıca ilçe 24.660 ki/km² yoğunluğa sahiptir.

Kağıthane İlçesi'nin nüfusu; daha çok Anadolu'dan gelen halktan oluşmaktadır. İlçe nüfusunun büyük bir kısmını çalışmaya gelen insanlardan oluşturmaktadır.

İlçede hızlı bir yapılaşma görülmektedir. İlçedeki hızlı yapılaşma nüfus artışını tetikleyen en önemli etkenlerden biridir.

1970 yılında 145.427 olan nüfus 2000 yılında 345.239 olmuştur.

Çalışan nüfusun büyük çoğunluğu üretim faaliyetlerinde çalışmaktadır, ticaret ve hizmet işlerinde çalışanların oranları birbirine yakın ve ikinci sırada gelmektedir.

Kağıthane ortalama hane halkı büyüklüğü 3,92 olup genel ortalama hane halkı büyüklüğü değeri 3,85 olan İstanbul'un üzerinde bir değer göstermektedir.

Fatih; 1965 yılında 344.602 olan Fatih İlçe nüfusunun 2000 yılında 407.991'e yükseldiği görülmektedir.

Ancak ilçe nüfusunda 1965'ten 1980'lere kadar hızlı bir artışın ardından 1980 sonrası istikrarlı bir düşüş olduğu görülmektedir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde, Fatih İlçesi nüfusunda bir artış değil azalma eğilimi gözlemlendiğini söylemek mümkün olmaktadır.

Fatih ilçesinde okuma yazma bilenlerin oranı %90.9 dur ve il ortalamasının üstündedir. Okur yazarlık oranlarından %86,1 i bir eğitim kurumunu bitirmiş, bunların %60.4 ü ilköğretim, %15.13'ü ortaokul ve dengi %17.4ü lise ve dengi %6.9 yüksek öğretim kurumu mezunudur.

Fatih İlçesi genelinde yaş gruplarının 15 ile 30 yaş arasında yoğunlaştığı ve 20-24 yaş grubu arasında doruğa ulaştığı görülmektedir.

Türk döneminin en ünlü ve simgesel nitelikli yerleşim alanlarından biridir. Her zaman büyük imparator ve sultanların anılarıyla bütünleşmiştir. Osmanlı döneminde; Semt Fatih Camii çevresinde şekillenmiştir. Cami avlusunun altında dükkânlar yapılması, alışveriş ekseninin oluşturmuştur. Saraçların ve demircilerin çalıştığı büyük Saraçhane Çarşısı ve Şehzadebaşı'ndaki yeniçeri odalarının yapımı bu bölgede yeni mahallelerin gelişmesine neden olmuştur.

Caminin çevresinde imam ve ulemanın oturduğunu ve her millet ve dine mensup için 200 adet kubbeli ev olduğu bilinmektedir (Aydın, 2001).

Bugünkü Fatih'in toplumsal örgütlenmesi de özellikle tarihsel süreç içinde yaşadıkları dönemde itibar gören kişilerin adlarına yaptırdıkları cami, kurdukları vakıflar ve cemaatler vesilesiyle olmuştur. Bu oluşum Eyüp'tekinden farklıdır. Eyüp daha kutsal ve şifa mekanı olarak görülürken, Fatih'in inanç etrafında örgütlenmesi daha farklı bir seyir izlemiştir.

5.4. Coğrafi Çalışmalar Ve Öneriler

5.4.1. Sedimentasyon

Akarsularla taşınan katı materyale taşıntı veya sediment, bu materyalin çökmesi sedimentasyon; askıda ve sıçrama ile taşınabilen küçük boyutlu materyale silt, bu materyalin çökmesi siltasyon'dur.

İstanbul yarımadasında bulunan Haliç havzası, Kağıthane ve Alibey derelerinin yağış havzaları ile Haliç'in yamaçlarından oluşmaktadır. Haliç yamaçları İstanbul Boğazına kadar uzanmaktadır. Haliç'te 1998 yılında yapılan temizleme çalışmalarında sedimentasyonun köprü civarına kadar geldiği belirlendiği için sedimentasyondan Atatürk Köprüsüne kadar olan yamaçların sorumlu olabileceği kabul edilmiştir.

Haliç havzasında, Alibey deresi üzerinde baraj bulunması nedeniyle bu barajın membasında bulunan havzadan sediment gelmediği kabul edilmiştir. Arazide yapılan

gözlemlere göre Alibey barajı Alibey deresi vasıtasıyla Haliç'e gelen sedimenti tutmaktadır. Bu durum bir çalışmada da belirtilmiştir (Balcı, 1976).

Kağıthane deresi havzasında alınacak önlemler, şevlerin ve açık alanların bitkilendirilmesi, dere yataklarının tahkimi ile sediment kaynaklarının ortadan kaldırılmasına yönelik tesislerdir. Havzanın büyük miktarının iyi nitelikli ormanlarla kaplı olmasından dolayı bu bölümden Haliç'in dolmasına neden olan sediment miktarının havzadan gelmesi mümkün görülmemektedir. Gelen kaba sediment miktarının tamamına yakın bölümünün derelere insan faaliyetleri ile ulaştırılan malzeme olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Dolayısıyla dereye çöp, moloz gibi kaba malzemenin atılması engellenmelidir. Bunun için özel bir devriye ekibi kurulmalı veya var olan kontrol daha etkin hale getirilmelidir. Havzaya giren moloz yüklü kamyonların döküm izninin denetlendiği noktalar da kurulmalıdır.

Terkedilmiş bulunan ocaklar, topografyanın eski haline getirilmesi amacıyla döküm alanı olarak kullanılabilir. Ancak döküm kontrol altında tutulmalı, döküm ve ocak kazı malzemesi ile arazinin eski topografyası elde edildikten sonra döküm durdurulmalı ve arazi hızla idari, teknik ve bitkisel önlemler alınarak onarılmalıdır.

Kâğıthane deresinin ana kanalı yapılaşma ve kanal düzenleme çalışmaları nedeniyle daraltılmıştır. Bu daralmadan ve derenin kanal içine alınmasından dolayı dere taşıdığı sedimentin bir kısmını taşkın yatağında bırakabilecekken neredeyse tamamını Haliç'e taşımaktadır. Bu nedenle derenin kanal yapılmayan bölümleri taşkın yatağının doğal yapısı bozulmadan temizlenip ağaçlandırılmalı ve yeni yapı yapılmasına izin verilmemelidir.

5.4.2. Erozyon Ve Çöküntü Alanları

Yörede, Kil ve marnların az, buna karşın kum ve çakılların daha yoğun olduğu yapı, erozyona karşı dirençli değildir. Bu nedenle kolayca aşınır ve taşınır. Bu bölgelerde erozyona karşı önlem alınması gerekmektedir. Özellikle Haliç çevresindeki diğer vadiler erozyona karşı dirençsiz alanlardır. Bu alanlarda erozyona karşı

ağaçlandırma, set yapımı ve benzeri önlemlerin alınması gereklidir. Kentin en yoğun bölgelerinden biri olan Haliç çevresi özellikle dere yatağı ve kıyılarında Balat-Hasköy bölgesinden itibaren yukarıya doğru önemli oranda çöküntüler oluşmuştur. Kasımpaşa iskelesinden yukarıya doğru eski dere yatağı boyunca çöküntüler var. Eski bir dolgu alanı olan Sirkeci kıyısında da normal olarak çökme oranı yüksek görünüyor.

Peyzaj uygulamaları ile bütünleştirme sürecinde bu çöküntü alanları ve erozyon tehdidinde olan alanlar mümkün olduğu kadar yapılaşmadan uzak tutulmalı aynı zamanda bu alanlar için kayma ve çökmeleri bitirecek önlemler ilk etapta alınmalıdır.

5.5. Mevcut Fiziki Durum Çalışmaları Ve Öneriler

5.5.1. Yollar

Haliç bölgesinde yapılan çalışmalarda özellikle bölgeyi adım adım dolaşmam esnasında fiziki durumun her açıdan vahim noktalarda olduğunu tespit ettim. Kıyı şeridinde bulunan yaya yolları bakımsız ve yönlendirilmeleri anlamsız bir şekildedir. Gereksiz kıvrımlar ve tasarım hataları mevcuttur. Kıyı şeridindeki yaya yolları bir çok noktada kesintiye uğramakta ve doğru düzgün kaldırımı olmayan araç yoluna çıkılmak zorunda kalınmaktadır ve bu durum yayalar için hem sıkıcı hem de tehlikeli bir durumdur (bakınız Şekil 5.13.). Sağlam insanlar için zorluklar arz eden bu yaya yolları özürlü insanlar için kesintisiz dolaşmayı imkansız hale getirmektedir. Bisiklet ve koşu yolları mevcut değildir.

İç kısımlarda bulunan araç yolları kenarında yaya kaldırımları yok denecek kadar az ve mevcut olan kaldırımlarda nerdeyse bir kişinin rahat yürümesi için bile elverişsiz durumdadır. Bu durum bölgedeki tarihi ve kültürel alanları dolaşmak isteyen insan yoğunluğunu araç yolunda yürümeye mecbur kılmaktadır. Bu durumda her an için insanlara büyük tehlikeler arz etmekte özellikle kış aylarında ve yağışlı aylarda insanlara büyük rahatsızlıklar vermektedir (bakınız şekil 5.13.).

Şekil 5.13. Balat Önü Sahil Kısmı

Haliç bölgesini bir insana benzetirsek , yaya ve araç yollarını da damarlara benzetebiliriz. Damarlar nasıl bütün vücudu bir ağ gibi sarıyor ve kesintiye uğramıyorsa ve kesintiye uğradığında vücut bundan zarar görüyorsa haliç bölgesinin kesintili, bakımsız ve kalitesiz malzemeden oluşan yolları kimlik ve konsept oluşturmak istediğimiz haliç bölgesini yaşanmaz hale getiriyor.

Şekil 5.14. Fener- Bulgar Kilisesi Önü Sahil Kısmı

Bu sebeplerden dolayı bölge sahil şeridinde kesintisiz bir yürüme aksı ve bunun paralelinde bisiklet yolu yapılmalıdır. Kesintinin kaçınılmaz olduğu noktalarda deniz tarafından yeşil köprü geçiş noktaları oluşturulabilir. Yeşil köprüden kastettiğim normal köprünün bitkisel tasarımıyla sanki köprü değil de doğal bir geçiş alanı olarak algılanmasıdır. Bununla beraber araç yolu sahil şeridinde tarihi noktalara geçişi bölümde dibe batırılmalıdır. Böylelikle sahil şeridinden herhangi bir taşıtla karşılaşmadan kesintisiz bir biçimde iç bölgelerde bulunan tarihi alanlara geçiş yapılabilir ve güzel meydanıklar oluşacaktır. Yani

Şekil 5.15. Ayvansaray Sahil Kısmı

tarihi bölge kapalı durumundan daha çok geçirgen hale gelecektir. Bu yol faaliyetlerinin genelinde kullanılacak malzemeler kaliteli, renk ve tekstür uyumlu olmalı ve tarihi dokuya uygun seçilmelidir. Araç yolu kenarındaki tretuarlar da genişletilmelidir.

5.5.2. Donatılar

Haliç bölgesinde bulunan oturma grupları, oyun alanları vb. soysal donatılar kalitesiz malzemelerden yapılmış, bakımsız ve de konum olarak anlamsız bir şekilde bölge içersinde dağıtılmıştır. Bankların, spor sahalarının, çocuk oyun alanların ve egzersiz alanlarının çoğu kullanılmaz hale gelmiş ve nerdeyse kullanımları tehlikeli olmaya başlamıştır (bakınız şekil 5.16). Özellikle bu çeşitli donatıların hiçbiri bir biriyle malzeme , renk, tasarım ve bütünlük açısından uyum içerisinde değildir.

Şekil 5.16. Küçük Mustafa Paşa Sahil Kısmı

Yukarıda bahsettiğimiz bölgedeki tüm donatı grupları ortadan kaldırılmalı ve yapılacak yeni kimlik projeleri dahilinde konumlandırılmış olan donatılar renk, malzeme ve tasarım açısından birbiriyle uyumlu seçilerek bölge genelinde bir bütünlük oluşturulmalıdır.

Şekil 5.17. Unkapanı sahil kısmı

5.5.3. Tabelalar

Bölgede gözlemlediğim en büyük sorunlardan biri de tabelalardır. Özellikle bina cephelerinde her türlü ebatta , her türlü, renkte, her türlü malzemede yapılmış adeta bir cümbüşü andıran tabela kirliliği had safhadadır (bakınız şekil 5.18.). Çoğunluğu binaların cephelerine iğreti tutturulmuş bu tabelalar görüntü kirliliği oluşturduğu kadar yayalar için tehlikede arz etmektedir.

Şekil 5.18. Balat

İlk etapta bölgedeki tabelaların tamamı sökülmeli bunların yerine sektörüne, kullanıldığı bölgeye, kullanıldığı binanın cephe malzemesine ve binanın boyutlarına

göre standart ölçülerde tabelalar tasarlanmalıdır. Bu tabelalar renk, malzeme,yazı karakteri ve cephedeki konumlanması çerçevesinde bölge genelinde bir bütünlük arz etmelidir.

5.5.4. Aydınlatma

Haliç bölgesinin aydınlatılması da başlı başına bir problem olarak ortada durmaktadır. Son zamanlarda yüksek aydınlatmalarda birkaç çalışma yapılsa da yeterli gelmediği gözükmemektedir. Diğer bütün unsurlarda olduğu gibi aydınlatma eksik olduğu gibi aydınlatma malzemeleri de çok çeşitlilik arz etmekle birlikte, kalitesiz ve bir biriyle uyumsuzdur. Aynı zamanda tasarım, renk, malzeme ve armatürleri de bölgenin tarihi ve kültürel dokusuyla uyuşmamaktadır. Aydınlatması eksik ve yetersiz olan bir haliç bölgesi güvenlik açısından da insanlar için tehlike arz etmektedir.

Aydınlatma unsurlarının tasarım,renk,malzeme ve armatür uyumundan başka kimlik oluşturulmak istenen bölgede aydınlatma için tam anlamıyla ayrı bir planlama çalışması yapılmalıdır. Buna gece kimliği oluşturulması da diyebiliriz. Bölgedeki tarihi evler, camiler , kiliseler, çeşmeler, türbeler vb. tarihi ve kültürel yapıların aydınlatması öyle bir yapılmalı ki uzaktan bakıldığında tam bir uyum arz etmeli ve yapının ne olduğunu da aydınlatmanın cinsi yada rengi ortaya koysun. Bunlarla birlikte yaya yolu ve cadde aydınlatmaları da belirli bir konsept dahilinde tasarlanmalıdır.

5.5.5. Yönlendirme

Bölgenin yoğun tarihi ve kültürel alanlarını fark edebilmek ve rahatlıkla bulabilmek engebeli yapıdan dolayı mümkün değildir. Buda yoğun yönlendirme tabelalarına ihtiyaç oluşturmaktadır. Maalesef böyle yönlendirme levhaları da yok denecek kadar azdır.

Bölgedeki önemli nirengi noktalarını gösteren tabelalar kolayca görünebilecek şekilde bölgenin tamamında konumlandırılmalıdır. Bununla birlikte gece ışıklandırma ile gündüzde yer kaplamalarında yapılacak tasarımlar ile yönlendirme

daha rahat hale getirilebilir. Bütünleştirme çabamızda temel faktör olan konsept uygulamasını yönlendirme unsurlarında da görmeliyiz.

5.5.6. Yapı cepheleri

Cephe kirliliği haliç bölgesi için söyleyebileceğim son fiziki aksaklık olmasıyla birlikte bölgede düzeltilmesi gereken ilk problemlerin başlarında gelmektedir. Özellikle tarihi yapı cepheleri neredeyse bir enkaza dönmüş yapıya benzemektedir (bakınız Şekil 5.19.). Diğer ticari yapılar ve konutlarında cepheleri bakımsız, kimisi sıvasız, malzeme ve renk açısından uyumsuz bir durum ortaya koymaktadır (bakınız Şekil 5.20.). Bölgede Eski, metruk ve Kalitesiz yapıların çokluğu da cephe kirliliğini arttıran önemli etkenlerdendir.

Şekil 5.19. Kadın Eserleri Müzesi Önü

Öncelikle yıkılmaya yüz tutmuş yapılar sahibi ortada olsun olmasın öncelikle yıkılmalı ve enkazları ortadan kaldırılmalıdır. Yeni çıkarılacak bölgeye özel kanun çerçevesinde bina yeniden yapılmalıdır. Sahibinin yapmaya gücünün yetmediği ya da sahibine ulaşamayan koruma altındaki yapı cepheleri aynı malzeme ve rengiyle yenilenmelidir. Koruma dışında olan yapı cepheleri de mevcut koruma altında olan cephelere uyumlu hale getirilmelidir. Tüm bina cephelerinde renk uyumu, tekstür uyumu ve malzeme uyumu konsept dahilinde mutlaka sağlanmalıdır.

Şekil 5.20. Ayvansaray Sahil Kismı

5.5.7. Kayıp Eserler

Haliç bölgesi özellikle Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerinde çıkan isyanlarda yapılan büyük tahribatlar ve 20. Yüzyıldaki sanayileşme ile birlikte büyük değişikliklere uğramıştır. Kıyısında bulunan birçok saray ve yeşil alan bu sebeplerden dolayı yok olmuş ve haliç had safhada kirlenmiştir. Son zamanlarda yapılan temizlik çalışmalarıyla bu kirlilik durumu ortadan büyük oranda kaldırılmıştır. Bunda sanayinin bölgeden uzaklaştırılması da etkili olmuştur. Yalnız yok olan saraylar ve diğer tarihi yapılar yeniden inşa edilmemiştir. Bölgede yapılan birçok çalışma bölge bütünü ele alınarak yapılmadığından birbirinden kopuk ve bölge için anlamsız kalmıştır. Son 20 yılda yapılaşma %90 artmıştır. Haliç kıyıları dışında iç bölgelerde olan tarihi ve kültürel alanlar da mevcut araç yoluyla bölgeden kopmuş, konut alanları içerisine sıkışmış, bakımsız kalmış, kimi metruk hale gelmiş, yönlendirme olmamasından dolayı bulunmaları zorlaşmış ve fonksiyonlarını nerdeyse tamamen yitirmiştir.

Özellikle kayıtları bulunan kayıp eserler orijinal şekliyle (fonksiyonu proje çerçevesinde değiştirilebilir) tarihte mevcut buldukları yerde tekrardan yapılmalıdır. Kimlik projeleri çerçevesinde yapılacak diğer projelerle entegrasyonları da sağlanmalıdır. Geçmişte geçirgen bir yapıya sahip olmayan eserler varsa bunlarda bölgenin kesintiye uğramaması için geçirgen hale getirilmelidir. Örneğin haliç'in

sadabat kısmında Şu anki Kağıthane bölgesine yakın kısımlarındaki kıyılarda lale sarayları mevcutmuŐ. ¹ Bu saraylar tekrardan ortaya çıkarılabilir ve mevcut lale festivaline entegre edilebilir.

5.6. Reklam-Tanıtım Ve Organizasyon

Haliç bölgesi tüm eksikliklerine, bakımsızlığına rağmen dünyaca tanınmaktadır. Kimlik kazandırılmıŐ bir haliç bölgesinin İstanbul, Türkiye ve de dünya için cazibe noktası haline gelebilmesi için yapılan yenilik ve dönüŐümlerin insanlara aktarılması gerekir. Bölgenin tanıtılması ve Bunun yanında bölgede farklı organizasyonların eksikliği yapılmış olan kimlik çalışmasının insanlara ulaşmasını geciktirecektir. Bu açıdan kimlik çalışmaları kamuoyu ile iyi paylaŐılmalı, kauoyunun nerileri dikkate alınmalı ve temel kararlar beraber alınmalıdır. Bunun sonucunda kimliği oluşmuş bir haliç bölgesi uluslar arası yarıŐma, kongre ve benzeri sosyal ve sportif aktivitelere talip olarak rüŐtünü ispat etmelidir.

5.7. Hukuki ereve Ve neriler

5.7.1. Hukuki ereve

Haliç bölgesi konumu ve tarihi durumu itibariyle bir çok farklı kanun ile yönetilmektedir. Örneğin ; belediyeler kanunu, büyükşehir kanunu, imar kanunu , kıyı yönetmeliği vb. Bu kanun çeşitliliği bölgenin yönetiminde bir çok sıkıntıya sebep olmaktadır. Farklı kanunlar bölgede yapılacak bütüncül çalıŐmayı engellemektedir. Bunun sebebi ; yapılacak çalışmaların biri bir kanun tarafından öngörülse bazen diğer etkili kanunlar ile çeliŐmekte ve çalışmanın gerçekleŐtirilememesine sebep olmaktadır. Örneğin bir imar çalışması bölge üzerindeki imar ve belediye kanunlarına göre uygun olsa bile koruma mevzuatına göre uygun olmayabiliyor.

En etkili çözüm bölge ile alakalı özel bir kanunun çıkarılmasıdır. Böylece bölge üzerinde yapılacak çalışmalar daha hızlı ve etkin olacaktır. Bu kanun bölgede bütünleştirme çalışmaları için yapılacak tüm projelerin gerçekleŐebilmesi için hayati önem taşımaktadır. Bu amaçla bölge sivil inisiyatiflerinin de desteğini alarak siyasi

¹ Osmanlı kültüründe bahçe ve iek - Hasbahçe- aygaz yayınları

ve bürokratik çevrelere toplumsal baskı uygulanmalıdır. İkna için bilgilendirme toplantıları ve seminerlerde yapılabilir. Yönetim modeli Haliç bölgesi üzerindeki otoriteler bölümünde verilmiştir.

5.7.2. Haliç Bölgesi Üzerindeki Otoriteler

Haliç bölgesi üzerinde söz sahibi ve yetki sahibi olan birçok otorite vardır. Bunları 5 ayrı ilçe belediyesi , büyükşehir belediyesi, anıt eseleri koruma kurulu, vakıflar genel müdürlüğü, milli saraylar genel müdürlüğü vb. otoriteler olarak sayabiliriz. Yukarıda belirttiğimiz kanun çeşitliliğinin çalışmaları aksatması ve engellemesi gibi otorite çeşitliliği de çalışmaları en az onun kadar aksatmakta ve engellemektedir. Bütüncül bir haliç bölgesi oluşturma çabaları böyle çeşitli otoritelerin olduğu bir ortamda hayalden öteye geçmez.

Birinci öneri olarak Haliç bölgesine özel bir idarenin kurulması ve bu idarenin de özerk bir yapıya büründürülmesi söylenebilir. Özerk yapıdan kasıt bölge idaresinin bir kurul tarafından yapılması ve bu kurulun kararlarında bağımsız olmasıdır. Elbette bu bağımsızlık istismarları gidermek için gerekli kurumların denetlemesine de açık olmalıdır. Böylece yapılacak çalışmalar ahenk içerisinde gerçekleşecek ve özerklik sayesinde ülke siyasetinde olacak değişiklikler haliç bölgesindeki bilimsel çalışmalar sekte vuramayacaktır.

İkinci öneri olarak ta Haliç bölgesinin Haliç belediyesine dönüştürülmesidir. Böylelikle en azından 5 ayrı ilçe sınırlarında kalan bölge tek idare tarafından kontrol edilebilir hale gelecektir.

5.8. Sosyal Yapı Ve Öneriler

Haliç'in tarihsel süreç içinde sosyal yapısının incelenmesi sonucunda, sosyal yapının dönüşümünü etkileyen en önemli unsur farklı toplumlardan, farklı dinlerden olan toplumsal grupların bir arada yaşamalarının doğurduğu sonuçlardır. Göç edenlerin bölgeye etkileri, nüfus yapısının değişiminin sosyal analizi ve örgütlenme kapasitelerinin incelenmesinde ortaya çıkmaktadır.

Haliç'te oluşan kimlik dönüşümü Haliç'in Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde gerek kentsel yapıda gerek toplumsal yapıda meydana gelen değişimlere bağlı olarak oluşmuştur.

Günümüze kadar Haliç bölgesi, farklı kültür gruplarının yaşadığı, kozmopolit bir toplumsal yapıya sahip kent parçası olmuştur.

Cumhuriyet döneminde iktisadi atılımlar ve sanayi altyapı yatırımlarıyla zenginleşen kentte işgücü talebi artmış, içgöçlerle Anadolu'nun çeşitli yörelerinden insan akını olmuştur. Büyük nüfus kitlelerinin yerleştiği yeni yerleşim alanlarında yeni alt kültürler ve yeni toplumsal kimlikler oluşmuştur. Haliç ve Marmara kıyılarındaki sanayileşme sonucunda, Eyüp sırtları, Taşlıtarla, Rami gecekondu semtleri oluşmuştur. Bu gecekondu alanları 10-15 yıl içinde çevreye yayılarak Haliç'te kimlik değişimine neden olmuştur.

Türkiye'nin farklı yörelerinden göç edenlerin bugün Haliç'te belli bölgelerde gruplaşarak ikamet ettikleri görülmektedir. Bu anlamda hemşerilik bağları oldukça güçlü olarak kurulmuştur.

İlçe bazında düşünüldüğünde, Haliç bölgesinde yaşayanların örgütlenme şekillerinde ve etrafında örgütlendikleri unsurlarda farklılık olduğu gözlenmiştir. Bu farklılığın sebebi tarihsel birikim sürecinde ön plana çıkan unsurların örgütlenmeyi etkilemesidir.

Haliç bölgenin, tarihsel birikimi ve mirası, nüfus özellikleri ve örgütlenme kapasitelerinin yoğun olması göz önüne alınarak turizm, kültür, sanat ve ticaret merkezi olarak gelişmesine olanak sağlanmalıdır.

Bölge insanının çevrede bulunan üniversitelerin yardımıyla da kent yaşamı hakkında bilinçlendirilmesi ve kentlilik bilincinin oluşturulması kimliği oluşturulmuş bir Haliç bölgesinin sürdürülebilir olması için şarttır. Eğitim faaliyetlerinin yanında bölge insanının ekonomik düzeyinin artırılması için gerekli çalışmalarda eş zamanlı olarak yapılmalıdır. Buradaki insanlara meslek edindirme kursları verilmelidir. Bu meslekler daha çok bölge kültürüne katkı sağlayacak ve bölgeyle çelişmeyecek alanlardan seçilebilir. Meslek edindirme sadece erkek bireylerle sınırlı kalmamalı bölgedeki bayanlara yönelik olmalıdır. Sanatın insanlar üzerindeki olumlu tesirleri ışığında bölge insanı için özellikle gençler için sanat edindirme ve müzikal alet kullanma kursları açılabilir.

5.9. Haliç Bölgesinde Peyzaj Ekolojisi Bağlamında Yeşil Koridorlar

Önceki bölümlerde başlangıç olarak peyzaj ve peyzaj ekolojisini tanımladıktan sonra bunların temel elemanları olan bölge, koridor ve matriksin ne olduğunu kavramaya çalışıldı. Bu elemanlardan koridorun bir uyarlaması olan yeşil koridoru son olarak anlattık. Bu bölümde en son geldiğimiz yeşil koridorun Haliç bölgesindeki peyzaj unsurlarını nasıl bütünleştireceğini anlatmaya çalışacağız.

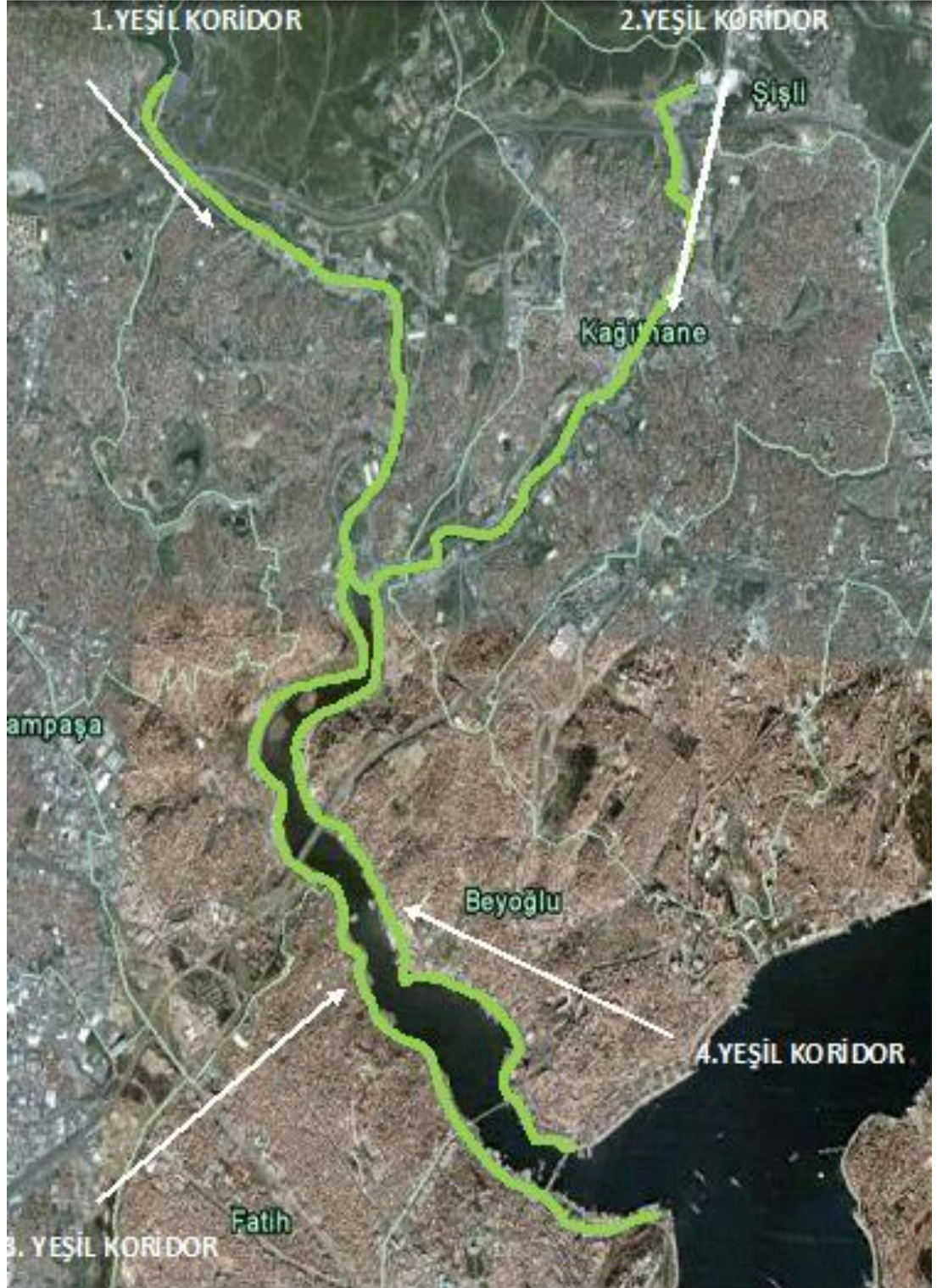
Haliç bölgesinde yeşil koridorun çizgisellik, bağlayıcılık, çok işlevsellik, sürdürülebilirlik ve peyzaj planlamasına katkı olan 5 temel özelliğini göz önünde bulundurarak bir çalışma yapılmasını ve bunun sonucunda oluşacak yeşil koridorların haliç bölgesindeki peyzaj öğelerini bütünleştireceğini gördük.

Haliç bölgesinde ekolojik amaçlı, rekreasyonel amaçlı ve tarih, kültür amaçlı 3 çeşit yeşil koridorun birlikte kullanılabilmesi açıktır.

Yapılacak olan yeşil koridorda ekolojik değerlerin, rekreasyonel değerlerin, tarihi ve kültürel değerlerin tamamının olacağı gözükmeyle birlikte bunların üçününde aynı ağırlıkta aynı bölgelerde olması mümkün değildir.

Örneğin başlangıç bölgesi olarak alibeyköy deresinin başlangıcı olan alibey barajının olduğu kuzey ormanı tarafını kabul edersek. Bu bölgeden Kağıthane, Alibeyköy derelerinin buluşma noktasına kadar olan yeşil koridorlar ekolojik ve rekreasyonel amaçların eşit oranda olduğu fakat tarihi ve kültürel amacın pek olmadığı gözükmektedir. Alibeyköy ve Kağıthane derelerinin birleştiği yerden Gülhane parkına kadar olan yeşil koridorda ise daha çok tarihi,kültürel amaç ile rekreasyonel amaçlı yeşil koridorun baskın olacağını bunula birlikte ekolojik kaygının çok alt düzeyde olacağını söylemek mümkündür. Aynı şekilde Kağıthane deresi ve alibeyköy deresi birleşim noktasından Karaköy kıyılarına kadar uzanan yeşil koridurunda tarihi, kültürel ve rekreasyonel amaçlı yeşil koridor olacağı nettir. Hatta ekolojik özellik bu koridorda çok alt seviyede olacaktır.

Haliç bölgesindeki peyzaj öğelerinin bütünleştirilmesinde 4 ana yeşil koridor kullanılacaktır. Bu koridorlar dört olarak ayrılmış gözükse de bu sadece fonksiyonel bir ayrışma olacaktır. Temelde kuş bakışı bakıldığında bir nehri oluşturan yan kollar gibi birbirine bağlı ve birbirini sürekli besleyen ve geliştiren bir ağ oluşmuş olacaktır.

Şekil 5.21. Haliç bölgesi yeşil koridorlar genel görünüşü

1.YEŞİL KORİDOR

Bu koridorlardan birincisinin başlangıç noktası Alibeyköy barajı ve bitim noktası Kağıthane deresi ile Alibeyköy deresinin birleştiği nokta olacaktır. Bu koridorun uzunluğu yaklaşık altı kilometredir. Koridor boyunca yapılaşma alibeyköy merkezi saymazsak neredeyse sıfır noktasındadır. Yer yer mermer kesim atölyeleri ve küçük ölçekte kaldırılması kolay olabilecek atölyeler mevcut olsada koridorun geneli yaklaşık ortalama 200 metrelik yeşil banttandır oluşmaktadır bu yeşil bant bize koridorun ekolojik ve rekreasyonel amaçlı kullanımında büyük fırsat sunmaktadır. Kuzey ormanlarındaki bitki örtüsüne benzer (kayın, gürgen, meşe vs.) yeşil çalışmaların yapılması ordaki canlı popülasyonlarının bu koridora akarak ekolojik olarak beslemesi mümkündür.

Şekil 5.22. Haliç bölgesi 1. Yeşil koridoru

2. YEŞİL KORİDOR

İkinci yeşil koridorun başlangıç noktası Cendere olurken, bitiş noktası Kağıthane Alibeyköy derleri birleşim noktası olacaktır. Bu koridorun uzunluğu yaklaşık 6,5 kilometre ortalama bant genişliği de 100 metre civarında olacaktır. Bu koridor 1. Koridora göre daha az bir bant genişliğine sahiptir. Koridor boyunca atölye yerleri mevcut olsada ruhsat iptaliyle bunların kaldırılması kolay ve mümkündür. Bu yeşil koridor rekreasyon ağırlıklı olmakla birlikte ekolojik özelliklere de sahip olacaktır. Özellik olarak ekolojik değerleri daha az olsa da birinci koridorla hemen hemen aynıdır.

Şekil 5.23. Haliç bölgesi 2. Yeşil koridoru

3.YEŞİL KORİDOR

Üzerinde en yoğunluklu çalışma yapılması gerektiğini düşündüğüm 3. Yeşil koridorun başlangıç noktası Kağıthane alibeyköy derelerinin birleşim noktası son noktası ise Gülhane parkıdır. Koridorun yaklaşık uzunluğu 8,5 kilometre ve bant aralığı ortalama 100 metre olacaktır. Bu koridor bir ve ikinci yeşil koridorlardan farklı olarak tarih, kültürel ve rekreasyon ağırlıklıdır. Satır başında söylediğimiz gibi en yoğunluklu çalışma yapılması gereken bölge çünkü tarihin derinliklerden günümüze kadar bir çok eserin bırakıldığı ve bir çok çalışmanın yapılabileceği bir koridor olacaktır. Bu koridorlarda yapılabilecek rekreatif, kültürel ve tarihi çalışmalar ayrı bir başlık altında verilecektir.

Şekil 5.24. Haliç bölgesi 3. Yeşil koridoru

4.YEŞİL KORİDOR

Dördüncü ve son yeşil koridorun başlangıç noktası Kağıthane Alibeyköy derelerinin birleşim noktası ve son noktası galata köprüsünün Karaköy tarafıdır. Bu koridorun uzunluğu yaklaşık 6,6 kilometre ve bant aralığı yaklaşık 80 metre olacaktır. Bu yeşil koridorun özellikleri 3. Koridorda olduğu gibi tarih, kültürel ve rekreasyon ağırlıklı olacaktır.

Şekil 5.25. Haliç bölgesi 4. Yeşil koridoru.

6. HALIÇ BÖLGESİNİ YEŞİL KORİDOR BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Haliç bölgesini peyzaj öğelerinden olan yeşil yollarla bütünleştirme çalışmalarının nasıl sonuç vereceğini tezin başında anlattığımız yeşil yolların 5 temel özelliği ile değerlendirerek anlamamız mümkün. Bahsi geçen 5 temel özellik çizgisellik, bağlayıcılık, çok işlevsellik, sürdürülebilirlik ve peyzaj planlamasına katkıdır.

Çizgisellik özelliğinden başlarsak, Haliç bölgesinde oluşturulacak yeşil koridorların bu özelliğe sahip olduğunu görebiliriz. Her ne kadar oluşturulacak yeşil koridorlar 4 parça gibi gözükse de bu fiziksel parçalanma değil fonksiyonel bir parçalanmadır. Yani koridorlar rekreasyonel, ekolojik ve tarihi değerler açısından birbirinden oransal olarak farklılık arz etse de fiziki olarak kuş bakışı baktığımızda tam bir çizgisellik arz etmektedir. 1. Yeşil koridor 6 km., ikinci yeşil koridor 6,5 km., üçüncü yeşil koridor 8,5 km. ve son olarak 4. Koridor 6,6 km. olmak üzere yeşil koridorların toplam uzunluğu yaklaşık 27,6 km.dir. Cendere ve Alibeyköy baraj bölgelerinden başlayan çizgisellik Karaköy ve Gülhane parkına kadar devam etmektedir. Bu kuzey ormanlarındaki ekolojik değerlerin bu koridor aracılığıyla Gülhane parkına ulaşmasını sağlamakla birlikte koridorun kendisini de ekolojik çeşitlilik açısından zengin bir hale getirecektir. Bu koridorlar şu anki parçalanmış ekolojik değerlerin bütünleşmesinde kesin çözüm olacaktır. Bu parçalanmaların sebebi 1. ve 2. Koridorlar için farklı, 3. ve 4. koridorlar için farklıdır. 1. ve 2. koridorlarda parçalanmaya sebep atölye ve fabrikalardır. Bu atölye ve fabrikaların yoğunluğu fazla olmasa da geçirgenliği tamamen kestiğinden çizgisellikte aksamalara sebep olmakta bu da ekolojik değerlerin akışkanlığını engellemektedir. Aynı zaman da rekreatif çalışmaların bütünlüğünü de bozmaktadır. 3. ve 4. koridorlarda çizgiselliği ve geçirgenliği bozan önceden yapılmış ve lokal olarak planlanmış kültür ve rekreasyon alanlarıdır. Bu alanlar kendi içine kapanıktır ve dar olan Haliç bandında geçişi hem insanlar açısından hem ekolojik açıdan sıfır noktasına indirmiştir. 1. ve ikinci koridorlarda atölye ve fabrikaların taşınması, 3. Ve dördüncü koridorlarda eski

rekreatif ve kültür alanlarının geçirgen hale getirilmesi ve bütün koridorlarda birbiriyle bağlantılı kesintisiz planlamaların yapılması yeşil koridorların hayata geçirilmesinin başlangıcı olacaktır. Tabii bundan sonra bir çok çalışma yeşil koridorların ana prensipleri çerçevesinde uygulamaya sokulabilir ve sokulmalıdır.

İkinci özellik olan bağlayıcılık özelliğinin mevcudiyetinin de bu koridorlarda mevcut olacağı kesindir. Kırsal bölge olarak sayabileceğimiz kuzey ormanlarından yapılan bağlantı kentsel bir ortam olan Gülhane parkına ve Karaköy'e bir bağ kuracaktır. Bu koridorlarla yapılan bağlantılar sayesinde kent ortamındaki insanların kırsal alana geçişi kesintisiz hale gelecek ve bu geçişte beraberinde birçok sosyal fonksiyonu getirecektir. Yaban hayatı kent hayatına bağlanıp bir göbek bağı gibi kenti beslediği gibi, kent hayatı da yaban hayatına bağlanıp adeta bir soluk borusu görevi görecektir.

Üçüncü özellik olan çok işlevsellik niteliği de haliç bölgemizde oluşturulacak yeşil koridorların özellik itibarıyla barındırdığı bir unsurdur. Bölgede yapılacak rekreasyonel, kültürel ve ekolojik çalışmalar doğası itibarıyla birbiriyle çelişen çalışmalardır. Yeşil koridorların çok fonksiyonlu özellikleri ve koruma esaslı özel yönetimi sayesinde bu özelliklerin tamamı bir bütünlük içerisinde planlanabilir. Bu bütünlük sayesinde insanlar bisikletleriyle kuzey ormanına yolculuk yaptıkları zaman onlarla eş zamanlı bir biçimde bir sincap Gülhane parkına doğru yolculuğa başlayabilir. Doğa parkurları ve ekolojik bant (hayvan ve böcek geçişleri için) gibi fonksiyonlar yeşil koridorun temel iskeletini ayakta tutarken, insanların sosyal ihtiyaçların karşılayacağı diğer kültürel ve fiziksel fonksiyonlar bölge insanların taleplerine göre çeşitlenebilir.

Dördüncü temel özellik olan sürdürülebilirlik özelliğinin haliç bölgesi için hayati önemi vardır. Haliç bölgesi yoğun bir kent baskısı altında olduğundan yapılacak ekolojik çalışmalar sürekli bir tazelenme isteyecektir. Bu tazelenme olmazsa sonuç ekolojik ölüm ve planlamada başa dönüş olacaktır. Haliç bölgesindeki kentsel baskının göbek bağı vazifesi görecek yeşil koridorlarla kuzey ormanlarındaki zengin ekolojik çeşitlilikle kontrol altına alınacağı ve sürekli ekolojik tazelenme olacağı kesindir. Bu sürdürülebilirliğin temel unsuru yönetimdir. Yönetiminde tek merkezden yapılabilmesi olmazsa olmazlardandır. Haliç bölgesindeki mevcut yönetim şekli yapılabilecek bu yeşil koridorların baştan ölü doğmasına sebep olacaktır. Hatta yeşil

koridorların yapım süreci bile çözümsüzlüğe doğru gidecektir. Ekolojik ve suni değerlerin bir arada olacağı bu koridorlar farklı yönetim merkezlerinin alacağı farklı kararlar yüzünden yönetilemez hale gelecektir. Bu açıdan kararların tek merkezden alınması önemlidir. Bununla beraber çevre sakinlerinin yeşil koridorlar hakkında bilgilendirilmesi, eğitim çalışmalarının yapılması ve karar süreçlerine onların da katılarak sahiplenme duygusunun aşılattırılması koridorların sürekliliği açısından önemlidir.

Beşinci özellik olan peyzaj planlamasına katkı bağlamında yeşil koridorlar Haliç bölgesinin içerisinde bulundurduğu tüm tarihi, rekreasyonel ve ekolojik bölgeleri koruma altına almakla birlikte bütünleşmiş bir yapı içerisinde verimli kullanımlarını sağlayacaktır. Bu bölgede yapılacak başarılı bir çalışma, koridorlar için bir çok potansiyeli olan İstanbul kentinin peyzaj planlarını etkileyecek ve yeni yeşil koridorların oluşmasını kesinlikle tetikleyecektir. Bu da İstanbul kentinin yeşil koridorlarla birlikte hem insanlar için, hem diğer canlılar için daha yaşanılabilir bir kent olmasını sağlayacaktır.

Bu özellikler ışığında yeşil yolların kapsadığı yeşil alanlarda yapılabilecek çalışmalara da değinmekte fayda var.

Haliç bölgesi yeşil alanların, mahalle, semt gibi küçük ölçekten başlayarak daha büyük ölçeğe koordineli biçimde geniş biçimde düşünülen planlamalar yapılmalıdır. Bunun için yerel yönetimler ile birlikte Büyükşehir belediyesinin bir arada ve bir bütün içerisinde planlama kararları vermelidir. Öyle ki günümüzde yerel yönetimler sınırları içerisinde bulunan alanlarda komşu belediyeleri ya da Büyükşehir belediyesini dikkate almadan farklı planlamalar yapabilmektedir yada bunun tam tersi Büyükşehir belediyesi yerel yönetimleri dikkate almadan kararlar alabilmektedir. Bunun sonucu olarak düzensiz ve kimliksiz bir açık yeşil alan sistemi oluşmaktadır. Ancak birbirine koordineli ve ortak kriterlerin ışığı altında mikroklimatik iklim, fiziki ve sosyal durum gibi bölgelere uygun tasarımlar yaratılsa hem tüm Haliç bölgesi içinde rekreatif alanların bir dil birliği olur hem de kendi içinde çeşide ayrılarak monotonluktan kurtulan tasarımlar ortaya çıkabilir.

İklim ve doğal peyzaj yönünden fazla değişiklik göstermeyen İstanbul içerisindeki haliç su yüzeyi gerek doğal peyzaja olan katkısı ve gerekse rekreasyon potansiyeli yönünden önemli bir kaynaktır. Gününbirlik dinlenme, piknik yapma, olta balıkçılığı ,yüzme, bot, /kayık gibi hafif araçlarla gezme gibi çeşitli etkinliklerin yanı sıra, daha ihtisaslaşmış su sporları için olanak yaratan haliç, gerekli tesis ve işletmelerin kurulması halinde sadece gününbirlik değil, aynı zamanda kısa süreli tatil günlerinde de rekreasyon gereksinimlerini karşılayacak önemli kaynaklardır.

Kent içerisinde açık yeşil alanlar rekreasyon potansiyeli açısından önemli alanlardır. Yeşil koridorlar kentin içindeki bu alanlar tarafından oluşturulacaktır. Çünkü kentsel alandan çevreye ulaşım kolaylığı ile kenti çevreleyen açık alanlarla bütünlük yaratılması ve ilişkilerin tanımlanması yeşil koridor anlayışı açısından önemlidir.

Haliç bölgesinde yeşil alanların gelişimi ve korunmasında en büyük sorunlardan biride mülkiyet durumudur. Bugün bazı koruların yada yeşil alanlar olarak görülen bölgelerin özel mülkiyet altında olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte devlet mülkiyetinde olan yeşil alanlarda ise farklı bakanlıklara bağlı olmasından dolayı bir bütünlük söz konusu değildir. Bunun sonucu olarak yeşil alanların niteliklerinin ve niceliklerinin artırılması durumlarında bir çok hukuki engel ortaya çıkmaktadır. Haliç bölgesinde sağlıklı ve ileriye dönük açık yeşil alan planlamalarında bu sorunların çözülmesi gerekmektedir.

Haliç bölgesinin açık yeşil alanlarının bir diğer sorunu ise yapılan bu tasarımlarının kullanılabilir olmamasıdır. Bunun en önemli nedeni ulaşılabilirliği düşünülmeden tasarlanan açık yeşil alanların sadece o bölge yakın sınırlı kesimin kullanması ve çevresi ile bağlantısının tam olarak kurulamamasından denilebilir. Yeni yapılacak tasarımlarda ulaşılabilirlik ve kolay erişim planlama kriterlerinin içinde göz önünde bulundurulmalıdır.

Bölge içi büyük ölçekli yeşil alan tasarımlarında, tasarımın çevresi olan ilişkisine görevler yükleyerek o bölgenin sosyal ve kültürel anlamda niteliğinin artırılması sağlanmalıdır. Örneğin açık hava konser alanı ya da açık hava müzesi gibi

oluşturulacak büyük ölçekli açık yeşil alan tasarımları o bölgenin sosyal ve kültürel çehresine önemli katkıda bulunacaktır.

Haliç bölgesi içinde bir diğer önemli konuda kentsel açık alanlardan kent için ekonomik anlamda yararlanabilecek olanaklar sağlamaktır. Bu projeler kente gelir kazandıracak ve kent içi turizmi canlandıracak açık alanlar tasarımları olacaktır.

Doğal sit, arkeoloji ve tarihi rekreasyon alanları haliç bölgesi içinde korunması ve geliştirilmesi için uygun planlamalar yapılmıştır. Bunların bir çoğunda mülkiyetten doğan hukuksal sorunlar olduğu için kendi haline bırakılmış durumdadır. Haliç bölgesi içi rekreasyon alanı olarak değerlendirilebilecek ve haliç bölgesinin kimliğine katkıda bulunacak bu bölgelerin bir birim altında toplanması ve uygun şekilde bölgeye katılmasını sağlayacak planlamalar yapılabilir.

Haliç bölgesi için önerilecek yeşil koridorların rolü, açık alanların ekolojik, rekreasyon ve kültürel niteliklerini zenginleştiren, baskıları azaltan ve parçalanmalara karşı çözümler üreten işlevsellik şeklinde açıklanabilir.

Tanımlanan rol ile birlikte yeşil koridorların amaçları, su kaynaklarının, biyolojik ortamların, rekreasyon ve kültürel potansiyelin korunması olarak belirlenebilir.

Yeşil koridorların tanımı, rolü ve amaçlarından sonra “Haliç İçin Yeşil Koridor planlaması için öneriler oluştururken öncelikle Haliç’in doğal ve kültürel potansiyelini değerlendirmek gerekmektedir.

Sonuç olarak; peyzaj ekolojisi, peyzaj elemanlarının ve ekosistemlerin birbirleriyle olan mekansal ilişkilerini, yapısal ve işlevsel durumlarını ve zaman içinde geçirdikleri değişimi irdeleyen bir bilim dalıdır. Gelişmiş ülkelerde çevre ile ilgili çalışmalarda ağırlıklı olarak kullanılmaktadır ve kendine ait terminolojisi ve metodolojisi vardır. Peyzaj ekolojisinin ülkemizdeki kentsel planlama çalışmalarında kullanımı oldukça sınırlıdır. Halbuki peyzaj ekolojisinde kullanılan peyzaj yapısı metrikleri, peyzaj yapısının sayısal bir şekilde tanımlanmasına olanak sağlayarak, peyzajın işleyişinin objektif şekilde anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Peyzaj metrikleri planlama, onarım ve yönetim çalışmaları için geleceğe dönük önemli kestirim imkanları sunmakta ve bu yönüyle ekolojik planlamanın temel araçları olarak kabul edilmektedir. Kentleşme ve açık alan planlaması konusuna odaklanan pek çok disiplinin aynı dili kullanarak daha kapsamlı ve disiplinler arası çalışmalar yapmasına olanak tanıyan peyzaj ekolojisi, ülkemizde de eksikliğini hissettiğimiz meslekler arası dayanışmada ve daha kapsamlı ve aynı zamanda tarafsız koruma önlemlerinin alınmasında etkili rol oynayabilir.

Peyzajın tanımıyla, tüm unsurlarını anlatarak başladığımız ve uygulama alanı Haliç bölgesinin tüm doğal özellikleri ve demografik yapısını ortaya koyarak devam ettiğimiz, sonlarında Haliç bölgesinin sorunları ve bu sorunlara çözüm önerilerimizle devam ettiğimiz tezimizde de görüldüğü gibi peyzaj çalışmaları ile bir birinden bağımsız parçalara ayrılmış, yıpranmış, kimliğini kaybetmiş, içinde barındırdığı materyallerde herhangi bir konsept olmayan rekreasyon alanları yeniden bütünleştirilebilir. Bu bütünleştirme fiziki olarak peyzaj çalışmaları ile başarılabilirse de, bunların temelde başarıya ulaşabilmesi için başlangıçta, proje devamında ve bitiş sonrasında ulaşılmış olan başarının devam edebilmesi kesinlikle bölgedeki sosyal çalışmalarında başarıya ulaşmasıyla mümkündür. Bütün sosyal ve fiziki çalışmaların hukuki güvence altına alınması bölgenin rant amaçlı saldırılardan korunmasında da büyük rol oynayacaktır.

KAYNAKLAR

Ahern , J., 1995. Greenways as a Planning Strategy. Journal of Landscape and Urban Planning. 131-155

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ., 2007-Brüksel

Aydın, Mustafa,(2001)Dünden Bugüne Fatih : (Fatih Rehberi)/ İstanbul : Fatih Belediye Başkanlığı Yayınları

Bairoch,P. ,1988,Cities and Economic Development : From the Dawn of History to the Present, Mansell, London.

Balçı, A.N., 1976: Haliç'in Dolması ve Kirlenmesinde Alibey ve Kağıthane Derelerinin Rolü, Haliç Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu Tebliğleri, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul.

Baştuñç,Yüksel(1993)Beyoğlu : Dünden Bugüne,. İstanbul : Yılmaz Yayınları

Bennett,F.B.,1999,LinkagesintheLandscapeRoleof Corridors and Connectivity in Wildlife Conservation, ISBN:2 8317-0221-6,IUCN,Gland,Switzerland and Cambridge,UK.

Cook, E.A., 2000, Ecological Networks in Urban Landscapes, PhD Dissertation, Wageningen University,TheNetherlands.

Cook,E.A., 2002,Landscapestructureindicesforassessing urban ecological networks, Landscape and Urban Planning,58:269-280.

Cook,E.A.and Lier,H.V .,1994,LandscapePlanningandEcological Networks: An Introduction, Elsevier,Amsterdam.

Çelik A.Yeşil Kuşak Kavramı Ve İstanbul Kenti Yeşil Kuşak Sistemi İçin Öneriler
Ekim -2005 Bahçeşehir Üniversitesi

Çelik, A: Ankara Kenti Yeşil Kuşak Çalışmalarının Dünü, Bugünü Ve Yarını,
Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (1991).

Çulcuoğlu G: Ankara Kenti Yeşil Kuşak Çalışmalarının Yabancı Ülke Örnekleri
Açısından İrdelenmesi Ve Yeşil Kuşak Sistemi İçin Öneriler, Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, (1997).

Dramstad W.E., Olson J.D., Forman R.T.T ., 1995, Landscape Ecology Principles
in Landscape Architecture and Land-Use Planning, ISBN:1 55963514-2, Island Press,
Washington.

Elpen, Levent,(2004) “Eyüp Ve Çevresindeki Sosyo-Kültürel Süreklilik”,Dünü Ve
Bugünü İle Haliç Sempozyumu Bildirileri,Der. Süleyman Faruk Göncüoğlu,Kadir
Has Üniversitesi Yayınları,İst.

Ergiz, S: Ankara Yeşil Kuşak Ağaçlandırmalarının Kritiği, İstanbul Üniversitesi Fen
Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (1996).

Erbil, A.Ö: Konuşma Notları İstanbul Teknik Üniversitesi İstanbul, (2010).

Esbah, H., 2001, Using Landscape Structure Indices to Understand the Possible
Impacts of Landscape Change :Case of the Mountain Preserves in the City Of
Phoenix, Arizona, Dissertation, Arizona State University,AZ.

Fabos, J.G. 2004. Greenway Planning In the United States : Its origins and recent
case studies. Journal of Landscape and Urban Planning. Vol. 68(2004). 321-342.

Fabos, J. G., 1995, Introduction and overview: the greenway movement, uses and potentials of greenways. *Landscape and urban planning* Vol 33 Nos. 1-3 October 1995 pp 1-13

Fabos, J.G., 1985, Land-Use planning From Global to Local Challenge, A Dowden and Culver Book, Environmental Resource Management Series, Chapman & Hall, New York.

Fink, C.A. & Searns, R.M., 1993 *Greenways: a guide to planning, design and development*. Washington DC: Island Press, The Conservation Fund.

Forman, R.T.T., 1995, Land Mosaics: The Ecology of Landscapes and Regions, Cambridge University Pres.

Forman, R.T.T., 2000, Estimate of the area affected ecologically by the road system in the United States, *Conservation Biology*, 14(1):31-35.

Forman, R.T.T. and Godron, M., 1986, Landscape Ecology, John Wiley & Sons, New York, NY, USA.

Görcelioğlu E. , Hizal A., Çelik H., İ.Ü Orman Fakültesi – Haliç Havzasında Sedimentasyonu Önleme Projesi

Harris, L.D. and Gallagher, M.G., 1989, New Initiatives for Wildlife Conservation: the Need for Movement Corridors, In G. MacKintosh (ed.), Preserving Communities and Corridors, pp. 11-34, Defenders of Wildlife, Washington, D.C.

IALE Executive Committee, 1998, 1998 IALE Mission Statement Bulletin, International Association for Landscape Ecology, 16(1):1.

İmp -Deprem Odaklı Kentsel Dönüşüm Projesi(Fatih) 2007

İbb – İmp – Doğal Yapı Gurubu Çalışmaları / 2007

İbb Park Ve Bahçeler Müdürlüğü Haliç Şefliği Envanter Çalışmaları – 2007

Lawrence, R., 2000, Sustaining Human Settlement: A Challenge for the New Millennium, Urban International Press, Newcastle-upon-Tyne.

Leitão, A.B. and Ahern, J., 2002, Applying landscape ecological concepts and metrics in sustainable landscape planning, , 59(2):65-93.

Little, C., 1990. Greenways for America. Baltimore:John Hopkins University Press

T.C. İstanbul Valiliği İl Çevre Ve Orman Müdürlüğü, İstanbul Çevre Durum Raporu:, İstanbul, (2004).

Ankara Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İstanbul'un Arazi Varlığı Raporu: No: 34, (1987).

Kaptan,Özdemir (1988) Beyoğlu : (Beyoğlu Ve Kısa Geçmişi) İstanbul: Aybay Yayınları,

McGarigal, K., 1998, Ecosystem Management, Department of Forestry and Wildlife, University of MassachusettsatAmherst,MA.

McGarigal, K. and Marks, B.J., 1995, FRAGSTATS: Spatial Pattern Analysis Program for Quantifying Landscape Structure, Forest Science Department, OregonStateUniversity,Corvallis.

McHarg, I.L., 1971, Design with Nature, Doubleday and Company, Inc., Garden City, NewYork,NY.

Meffe, G.F. and Carroll, C.R., 1997, Principles of Conservation Biology, Sinauer Associates, Sunderland,MA.

Noss, R.F., 1987, Corridors in real landscapes: a reply to Simberloff and Cox., , 1(2): 15964.

Osmanlı kültüründe Bahçe ve Çiçek – Hasbahçe – Aygaz Yayınları.

Öztañ, Y: Marmara Bölgesi Yeşil Örtüsünün Ağaç Ve Çalıların Tesbiti İle Peyzaj Mimari Yönünden Kıymetlendirilmeleri, T.C. Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayınlarından, Sıra No:438, Seri No:24, İstanbul, (1966).

Prof. Dr Necmettin ÇEPEL ., 1988 -Peyzaj Ekolojisi Ders Kitabı I.Ü Orman Fakültesi – İstanbul

Saunders, D.A., Hobbs, R.J. and Margules, C.R., 1991, Biological consequences of ecosystem fragmentation: A review, ,5:18-32.

Soulé, M.E., 1991, Land use planning and wildlife maintenance guidelines for conserving wildlife in an urban landscape, APA Journal, 57(3): 313-323, American Planning Association, Chicago.

Tan, K.W., 2006, A Greenway Network For Singapore. Landscape and Urban Planning ,Elsevier, Amsterdam.

T.C. Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Silvikültür Dairesi Başkanlığı: Orman Fonksiyonları, Fonksiyonel Alanların Belirlenmesinde Kullanılacak Kriterler Ve Uygulanacak Silvikültür İlkeleri, Ankara, (2002),

Troll C. 1971. Landscape Ecology (Geoecology) and Biogeocenology – A Terminology Study. Geoforum 8/71: 43-46

URL-1 www.İski.Gov.Tr – haliç nasıl temizlendi?- 2007

URL- 2 www.metro.seoul.kr/kor2000/chungaehome/en/seoul/main.htm
Cheonggyecheon Nehri Seoul-2010

Wegner,J.F.andMerriam,G. ,1979,Movements by bird sand small mammals between a wood and adjoining farmland habitats , Journal of Applied Ecology , 16: 349357.
